UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Înscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE: Lei 220 pe 1 an
„ 120 pe 6 luni

TELEFON; 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLVIII • Nr. 5
SAMBATA 4 FEBRUARIE 1939

Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Jim Fecundatorul şi noul Junimism

de IONEL TEODOREANU

Acum doi ani, auzind că domnul G. Călinescu, fruntaș al recentelor promoții de cărturari, acceptă să se despartă de București și să vie la Iași ca simplu profesor universitar, m'am bucurat în cor cu toți ieșenii. Ibrăileanu murise, descumpănind armonia ieșană a grupului „Viața Românească"; intelectualii localnici plecau unul câte unul la București, pe urmele lui Sadoveanu, marele Pan al cântării moldovenești: fruntea Iașului părea aplecată numai pe morminte, printre ele găsindu-și amintirile vieții trecute și vitorul scrumit.

Numele afirmat al domnului Călinescu aducea în văduvia ieșană un zvon de viață ageră, o licărire de viitor. Vitalitatea intelectuală a domniei sale, deși cam năbădăioasă și extravagantă în unele manifestări sporadice de până atunci, putea fi un tonic providențial pentru anemia ieșană, premiza unei regenerări. Ziarele ieșene i-au ridicat arcuri de triumf, primindu-l ca pe un voevod al speranței. Eu însumi întâlnindu-l la Iași, venise, — „veni vidi, vici" — i-am întins mâna camaraderește, salutându-l pentru trecut și întru viitor.

Doi ani au trecut de atunci. Să vedem ce-a făcut domnul Călinescu în orașul Junimii, al Vieții Românești și al acestei întâmpinări. Să începem cu sediul oficial al activității sale, cu Universitatea unde și-a făcut prelegerile despre literatura română. Aș fi vrut să asist la ele, dar un amic universitar m'a informat că domnul Călinescu — nervos și categoric — vrea să fie singur cu învățăceii. I-am respectat pudoarea irascibilă și n'am cutezat să-i tulbur intimitatea. Mi s'a spus că aceste prelegeri învederau mai mult temperamentul pamfletar al domnului Călinescu, decât harul pedagogiei occidentale: că de pe catedra înaltului pretoriu, domnia sa nu rostea judecăți motivate, ci articula rechizitorii imprecative; că domnia-sa chiar când recunoaște oarecare meritoriu unui scriitor, i-l acordă cu gestul celui care dă bacșiș, mortificând astfel demnitatea unui absent care nu-i putea refuza mărinimia fudulă; că metoda analitică a domniei-sale — pitorească de altfel ca forfota țigăncilor în măhălălile lor — în nici un caz nu putea organiza spiritul critic și ținuta academică a inteligențelor în formație, ci, cel mult, putea consacra universitar ireverența, ironia, sarcasmul, diatriba epigramatică și chiar epitetul clocit.

N'am dat crezare acestor relatări, socotind că informatorul meu, deprins cu aristocratica armonie a profesorului Ibrăileanu, predecesorul domnului Călinescu, vedea cusururi intrinseci acolo unde nu era decât surpriza unui alt specific, — așa cum un boer moldovean, care nu băuse în viața lui decât nectarul Cotnarului, repudia cu strâmbătură de nas „vinurile de slugi" cu care se desfătau epigonii epocii Cotnarului.

Dar domnul Călinescu, dinamic ca vântoasele, se simțea pe catedra universitară ca într'o cămașe de forță, inaptă de a-i exprima plenitudinea. S'a liberat deci cu vigoare, declarând trecutului ieșan un fel de războiu pe care l-a botezat „Noua Junime", grupând în jurul steagului său aproximativ alb toate ambițiile bovarice și toate vanitățile candide ale junilor ieșeni. S'a umplut de zarvă tăcerea Iașului. Toate cocoșele duhului și toți plozii talentului au încălecat pe cai de lemn și au tras din teacă săbiuțe de tinichea, făcând alai lui August Junimistul. La început am zâmbit, spunând cu Juvenal: „Dificile est satira non scribere". Dar zâmbetul meu s'a întristat, căci nu se întâmpla aceasta la Mizil, ci în orașul în care umbrele lui Eminescu, Maiorescu și Ibrăileanu sunt printre noi de câte ori lumina lunii străbate prin amintire.

Se știe ce-a fost Junimea, cea veche; „Noua Junime" este un spectacol. Dar iată roadele ei. A apărut de curând la Iași o tipăritură intitulată: „Jurnal Literar, foaie săptămânală de critică și informație". Director: G. Călinescu, noul junimist. In numărul 2 al pomenitei tipărituri, domnul Călinescu publică un articol intitulat: „De ce nu se citește". Desprind din contabilizările textului, următoarele rânduri luminate de iscălitura domnului Călinescu:

„Servitorii unguri din Capitală dau un procent de lectori de cărți (firește ungurești) mai mare decât intelectualitatea română".

Afirmație categorică, pe care profesorul universitar român o face chiar la începutul rechizitoriului său tipărit cu banii intelectualului român. Dacă afirmația aceasta exprimă un adevăr absolut — confirmat statistic, — e grav pentru intelectualitatea română, desigur; dar e penibil ca un intelectual român, în loc să ascundă un astfel de adevăr în sân, cum a făcut Spartanul cu vulpea, îl dă în vileag tocmai în aceste ceasuri de vrăjmășie internațională, când fericitul neam maghiar, cult și prin slugile sale, cunoscându-ne se vede numai prin optica acestora, ne tratează în auzul Europei întocmai ca domnul Călinescu: și nu numai în privința culturii, dar și în privința civilizației.

Iar dacă afirmația aceasta nu e un adevăr — și minciună este — fapta domnului Călinescu e un scuipat geografic, care acoperă deopotrivă morminte de soldați și toate bibliotecile românești ale Ardealului, Bucovinei și vechiului Regat.

Dar afirmația de mai sus nu e întâmplătoare, cum s'ar putea crede, un fel de strănut involuntar, pentru care-ți poți cere scuze: tot ea, devenind atitudine deliberată, hrănește cu substanța ei nobilă și interpelarea finală a articolului, dând naștere unui nou „Deșteaptă-te, Române".

„Intelectuali români" — **zice intelectualul român** — „să aveți atâtea cărți românești câte cărți ungurești au servitoarele voastre unguroaice".

Mai lipsea în ordinea logică — a domnului Călinescu — o concluzie: „Regret că am ajuns coleg de universitate al intelectualului român".

Și noi regretăm. Era preferabil ca domnul Călinescu să oficieze mai departe alături de atributele culturale ale servitoarelor unguroaice: adevăratele sale colege.

Acum să trecem la numărul 3 al „Jurnalului Literar, foaie săptămânală de critică și informație", nu uitați.

„Informațiile" le-am văzut; e timpul să examinăm și „critica".

Vrând să-și verifice eficiența — după cum sa văzut domnul Călinescu nu e platonic nici cu unguroaicele — domnia-sa anunță:

„Deschidem o anchetă rugând pe cetitori să ne răspundă sincer, scurt: Ce autori români și ce cărți preferă și pentru care motiv? Dece nu le place cutare autor român, prețuit totuși de critică?"

Domnul Călinescu adaugă și o notă normativă:

„Răspunsurile serioase se vor publica, chiar dacă ar fi contra vederilor noastre".

Iată acum răspunsul inaugural:

„1) Dintre autorii români de azi prefer printre poeți pe Ion Barbu, iar printre prozatori pe Camil Petrescu, Anton Holban, M. Blecher, H. Papadat-Bengescu și G. Călinescu.

Îi prefer pe aceștia deoarece nu se subordonează unui așa zis autohtonism de duzină, aducând în literatura noastră un aer de creație occidentală și modernă.

2) Nu accept noțiunea Brătescu-Voinești (= limonadă pentru copii + prostie și suficiență față de problemele artistice). Această noțiune cuprinde și pe criticii respectivi.

Henry Popp, elev, Iași"

Iar domnul Călinescu după ce cetește și publică — revăzând deci textul tipărit — adaugă următorul comentariu, în notă:

„Nu e oare aceasta o tinerească exagerare?"

Lectorii acestui răspuns „serios" cred că au bănuit încă dela primul alineat că Henry-anti-Autohtonul, cu doi p după Po, adică Popp, deprins rasial cu suprimarea unei silabe a fiziologiei sale, a aplicat și numelui său tăiușul aceluiași bisturiu. Intr'adevăr Henry Popp I, după credibila informațiune a unui camarad ieșan, se numește în realitate (cu un r graseiant între atâțea p) Popper, ceiace explică tot ce-i „filo" și tot ce-i „anti" în „seriozitatea" sa girată de domnul Călinescu. Altceva însă trebue reținut: că o injurie calificată, epitetul „prost", agravată cu ingrediente derivate, adresată de un elev de liceu — cum specifică semnătura — unui înalt demnitar al culturii românești, membru al Academiei Române, laureat al marelui premiu național, consacrat de critici de calitate lui Maiorescu și Ibrăileanu, — e socotită „răspuns serios" și publicată la loc de cinste, pe prima pagină a revistei condusă de profesorul universitar Călinescu. Dar domnul Brătescu-Voinești nu e decât un paratrăsnet simbolic al lui Popp Petonans. Căci Henry p. p. p. vede în domnul Brătescu-Voinești o noțiune — probabil a autohtonismului literar. — Așa că prin noțiunea Brătescu-Voinești, Henry-fără-Particulă înjură o vastă categorie de scriitori și critici români.

Această infracțiune săvârșită de un minor — încă în faza pelincilor p. p. — e subliniată astfel de noul pedagog al junimismului ieșan.

„Nu e oare o tinerească exagerare?'.

(Urmare în pag. 2-a)

CEZANNE — Pastel de Renoir (1880)

CEZANNE — Potretul lui Ambroise Vollard

JOS LAVALIERA!

de VLADIMIR STREINU

La începutul acestui an literar, adică toamna trecută, arătam noile perspective ce se puteau bănui pentru scrisul românesc.

Cum tocmai încetase acea mare polemică între puritanismul creațiilor, susținut cu aprindere de d. N. Iorga (formă nouă a ideii de tradiție, care pentru Kogălniceanu și Alecu Russo se numea orientare istorico-populară, pentru d. N. Iorga întâia dată — sămănătorism, pentru G. Ibrăileanu — poporanism, iar pentru d. Nichifor Crainic după război — ortodoxism) și atitudinea liberă de orice constrângere a scriitorilor moderni, cunoscuți mai bine sub denumirea de moderniști, cum disputa, să-i zicem de idei se istovise aproape dela sine, înțelegeam că spiritele s'au liniștit în adâncul lor și că e locul să așteptăm și un spor de limpezire în ordinea creației. Exprimam astfel o nădejde, pe care până astăzi n'am pierdut-o, deoarece nimic de atunci n'a mai turburat din nou lumea scriitoricească.

Avem încă sentimentul că ne aflăm în cea mai prielnică atmosferă de clasicizare a scrisului, dacă este adevărat că liniștea, pe care nu o vedem numai ca sforțare individuală agonisită de scriitori, — peste frământarea timpului, în frumoasele opere, dar și ca ambianță intelectuală, prieste apariției clasice. Vom vedea mai târziu cât ne-am înșelat sau cât am avut dreptate.

Deocamdată vrem să înregistrăm un alt fenomen mai lăturalnic, dar care stă totuși în oarecare legătură cu nădejdea noastră de clasicizare a spiritelor. E vorba de ținuta exterioară a scriitorilor. Cititorul a observat de sigur că au cam dispărut „boemii". Se obișnuise lumea cu poeții îmbrăcați ca unii de pripas, hrăniți pe apucate și trăind cum da Dumnezeu.

Damnul din Rolls și din blana vizon avea chiar motivări obiective ale acestei situații neomenești a creatorilor. Mă rog, talentul a înflorit totdeauna în mizerie fizică și mai ales dintr'o anume lipsă de răsfăț burghez; un geniu cu tabieturi siestice nici nu se poate concepe, spunea sau numai gândea Domnul pe care îl cunoaștem cu toții în strălucitele și numeroasele sale exemplare, Domnul Nul, adică făptura compusă în rotunjimea ei, cu atâta generozitate, din arcurile de aur ale unui zero patent.

Este adevărat că răspunderea de a se fi ajuns să se gândească astfel nu era numai a nepăsării dregătorilor, care la felurite festivități știau despre menirea literaților să vorbească foarte patetic, dar nu mișcau nici un deget ca s'o înlesnească; de vină era, în parte, însuși scriitorul care deprinsese a se răzbuna de situație cu închipuirea, purtându-și sdrențele cu mândria tăcută, dar evidentă, a omului sigur că în cele din urmă va câștiga el procesul, de pe urma căruia va avea toate feriri. In cele din urmă? Adică, dacă nu spre sfârșitul vieții, după moarte, da — după moarte, când vor afla toți ce om și mai ales de cine a fost nedreptățit, ținut la distanța suferinții, stânjenit în creația lui, care totuși n'a putut fi împiedicată să se producă!

Prin această romanticărie absurdă, scriitorii înșiși ajunseseră să-și poarte boema în chip ostentativ, chiar adăugând, la neatenția cu care erau îngreunați din afară, o neatenție proprie. De aci venea acel romantism vestimentar, neîngrijire care oglindea, de sigur, lipsa de mijloace materiale, crezută de societate necesară talentului, dar nu era mai puțin și o tristă cochetărie din partea „boemilor".

Acest fel de a fi e pe cale să dispară. Fie că în ultimul timp Statul și cu deosebire Capul Statului a căutat să ridice în demnitate pe reprezentanții spiritului (și societatea chiar prin Domnul Nul nu va întârziazia să imite gesturile Suveranului, dela care a pornit cea dintâi inițiativă de organizare a atenției în jurul scriitorilor), fie că ei singuri și-au dat seama că uniforma mizeriei îi degradează, se poate azi observa la ei o mișcare admirabilă de a-și arunca lavalierele soioase, de a se tunde ca toată lumea, de a părăsi prosteasca poziție de „hors la société", „hors la loi".

Incadrarea în societate, mai întâi vestimentar, cu oricâte sforțări, iar apoi cu timpul și sufletește, este pentru noi semnul ieșirii scriitorilor dintr'un romantism nenorocit. Cu rândurile noastre vrem să încurajăm această pornire. Căci nu altfel se poate răspunde la bunăvoința, manifestată de atâtea ori și simțită de toți, a Regelui. Pentru clasicismul, pe care, după cum am văzut, e firesc să-l așteptăm, e nevoie și de voința noastră de clasicizare, care însemnează mai întâi intrarea în rânduri, renunțarea la atitudinea originală, lepădarea de gustul singularizării. Din toate părțile ne vin îndemnuri asemănătoare. Ce este altceva anunțata lege a pensionării scriitorilor, concepută de confratele-ministru d. M. D. Ralea, decât invitație oficială și eventuală posibilitate de normalizare a vieții scriitorești? Și până acum, nu s'a putut înțelege același lucru din stăruitoarea protecție regală? Așa dar, deocamdată, jos lavaliera!

Nevoia unui fel de a fi

de NICOLAE ROȘU

Protejați de destin, răsfățații istoriei, norocul ne paște la tot pasul, și întâmplarea fericită ne scoate din încurcătură. Surâdem glumeț, trecem cu nepăsare pe lângă pericol, sfidăm catastrofa; și zeflemeaua, ironia, calamburul și farsa, încercuesc pe rând sentimentul tragic al existenței. Un om străin care ar trăi pe aceste meleaguri poate că ar gândi și el la fel. Poate că și-ar schimba firea, căci mediul este tentacular, molipsitor, purtând în el germenii nepăsării. S'ar putea spune, o nepăsare inconștientă. Dar termenul este prea tare și nepotrivit. Nu de o nepăsare inconștientă este vorba, ci de o stare subconștientă, organică, tradițională, istorică. Așa au fost predecesorii noștri, așa suntem și noi, și demonul inerției ne îndeamnă să credem că și urmașii noștri vor fi la fel.

Am trâmbițat necontenit, și pe toate tonurile, până la saturație, că suntem o țară „eminamente agricolă", și nimeni, niciodată, nu ne poate clinti din credința noastră. Holdele de grâne se întind pe imense suprafețe, vântul le bate valuri-valuri de parcă ar fi apa mării; milioane de vagoane și miliarde de lei se fac din bobul cerealelor. Dar țăranul dacă nu este sărac și pelagros, are un standard de viață sub limita medie a muncitorilor de pământ din celelalte țări europene. Subsolul țării geme de bogății naturale. Petrolul, în unele ținuturi, chiftește din pământ precum în America de acum o sută de ani...

Care este atitudinea cărturarilor noștri în fața acestor fapte?.

Cum se încheagă conștiința unei culturi din configurația istorică și empirică a vieții?. Intelectualii idealizează după pilda poeților: se lasă prinși în păinjenișul amăgitor al folclorului, și scoarță țărănească grăiește pentru ei din înțelepciunea basmului; muzica tristă a cavalului tânguește idila vieții pastorale; Miorița ne coboară până la metafizica Tracilor, și ornamentația sinusoidală a oalei de pământ ne duce cu gândul la deal și la câmpie, la acel dute vino al pământului românesc, peste care odihnește bucolica poeziei populare. Edera nepotrivitei bucurii agreste se prinde de trunchiul care ar trebui să fie falnic al culturii românești, intrată în universalism și il înnoadă în strânsoa-

(Urmare în pag. 2-a)

CRONICA LITERARA

de CONSTANTIN FANTANERU

Alexandru Raicu: Hronic, versuri. Colecția „Universul Literar" 1939

Lectorul, căruia „Universul literar" îi pune în mână al patrulea volum tipărit în colecția sa, se va opri, credem, să reflecteze asupra împrejurărilor favorabile în care apare „HRONIC", de d. Alexandru Raicu. In alte condiții, personalitatea poetului ar fi rămas, poate, insuficient înconjurată de atenție, sensibilitatea sa nu ar fi fost înregistrată corect și autorul ar fi trebuit să mai încerce cu altă carte de versuri ca să-și dea în vileag aspectele hotărîtoare ale talentului. Ocrotit însă de blazonul tineresc al colecției „Universul literar", d. Alexandru Raicu se recomandă îndeajuns, fiindcă versurile din „Hronic" vor fi primite cu o sinceră solicitudine. O trecere a lor cu vederea nu e posibilă. Se înțelege cât de îmbucurător este profitul d-lui Alexandru Raicu! Dar profitul nu este numai al poetului, care pătrunde în publicul larg, ci, firește, și al acestuia din urmă, care va fi răsplătit cu o perspectivă lirică originală.

D. Alexandru Raicu nu purcede de la un lirism confesional cu caracter autobiografic, și nici de pe un țărm al fanteziei, și nici măcar ca un modernist nu se înfățișează, înarmat cu procedee în vigoare în moda versificărilor. D-sa este un autohton luminat și cărturăresc, versurile ce ni le oferă sunt blajine și potolite, cu simțirea, am spune, înăbușită în duioșie și discreție. Maniera nimerită pentru exprimarea cu ocol a inspirației, este divagația în trecut, invocarea acelor modele spirituale, unde s au efectuat complet experiențele care îl preocupă pe poet! Volumul se chiamă „Hronic", fiindcă în cuburile de visătorie ale trecutului autorul află tipare lesnicioase exaltării sale lirice. Simpla evocare sau alăturare a stărilor sufletești petrecute altădată, îi ușurează calea spre expresie, prin sugestie și comparație:

Semeni cu Domnița Ruxanda. Sau
poate...
Zici: „este vechiul suflet în mine...
Ziua se sprijină pe coate
Obosită și vrea să se 'nchine.
Avem sub ploape amurgul de fir.
Vine preotul batrân în patrafir
Și se întorc voevozii 'n ctitorii.
(pag. 8)

Adorația se aprinde uneori mai tare și exprimarea nu mai ocolește, prin icoane străine, ci aureolează chipul iubit, înălțându-i un „Epitalam":

Pe coaja copacului scriu
Mireasă 'nvălită 'n argint viu,
In pânză de paingăni uzi
In frunze de roșii cucuruzi.
Te prind în arșița buzelor de piatră
Mi-alunecă tâmpla pe vatră,
Mă'ndoaie negura, mă rupe tăcerea:
E dulce veșnicul somn ca mierea.
Calzi ți-s genunchii de căprioară:
In focul lor iarna mă 'nfioară.
(pag. 47)

Procedeul preferat al poetului de a învălui în afectivitate maximă cadra aleasă a iubitei, rămâne tot cel comparativ, al evocării și al întoarcerilor elegiace spre trecut:

Umblu pierdut când clopotele sună,
Mă 'neacă adesea seara în fântâni,
Și-ascult cum umblă în pridvor pe lună,
Un voevod cu-o flintă grea în mână.

Umblu mereu și răsfoesc în mine,
Hrisoave și 'nsetat te cat frumoasă,
De se desfac pe cartea me lumine
Și îmi pari în vis mai luminoasă.

M'opresc să descifrez în hronic visul
Mă'nalț cât munții — aevea întind mâna
Dar se oprește gol la porți rădvanul
Și-aștept zadarnic izvorând fântâna.

De ce nu vii domniță din castele?
De ce nu te desprinzi din vis odată
Să-mi pui pe frunte carul mic de stele
Și să-mi apari în chip de Preacurată?

Te-am povestit mai albă ca Neculce,
Te-am făurit mai vie ca'n colinde,
Și când se duc copiii să se culce

AL. RAICU

Ca pe-o făclie visul meu te-aprinde.
In noaptea asta iarăș te aștept
Și-mi scot dintr'un hrisov din nou
vioara.
Veni-vei de pe drumul alb și drept
Ca să-mi alungi 'n amurg din pleoape
seara?
„Hronic" (pag. 68).

In afara temei de dragoste, d. Alexandru Raicu mai găsește în simțirea sa, remarcabile rezerve de delicatețe pentru ceea ce ar fi poezia gingășiei, ca în „Cântec pentru îngerul mic", care se termină astfel:

...Ci în noaptea când pe cer împleteși cununi,
Coboară în cuibul cu lăstuni.
Lasă-te încet pe fereastră,
Adună busuiocul din glastră,
Cu răcoarea de sus a albastrelor ape.
Mângâie-i pe toți pe pleoape
In dimineața ca o rugăciune,
Toate păpușile vor spune
Cum le-ai adus luceferi de sus
Lemn din cedrul crucii lui Iisus.

Și'n pomenire maica s'o ruga
In veșnică 'mpărăția ta.
(pag. 50).

Nu este străin d. Alexandru Raicu nici de un fior mai liber și mai bărbătesc, cu adâncime metafizică, tremurat curagios pe marginea tainelor:

...Vrăjitorule n'auzi cum te chem?
Descue lacătele prinse 'n blestem.
Desfă la lună vrăjitoria:
Te-am hrănit, ți-am plătit simbria.
Zidurile, porțile, le-am găsit.
Colo-i salcia veche, aici chipul cioplit
Dincolo-i semnul pașilor ei...
...Vrăjitorule ți-aud sunetul grelelor
chei.
Dece-mi tremură degetele? (pag. 25)

Din aceeaș substanță a transcenderii ni se pare a fi și „Cioban la împărăție", în care finalul comunică deasemeni o turburare metafizică:

Am venit aici cu opinci de fier,
Mi-am pus în mâini baltag de oier,
M'au spălat cu apă vie
(Must bătrân de roșie razachie)
Sfinții mi-au dăruit bani
Să colind prin țările vrăjite, în ani.
Să cumpăr ciubote de-aur la sărmani.
Mănânc pâine cu miere crudă;
Ziua umbra mă îngroapă și mă udă;
Impărătesc peste zile 'n livezi
Nu mă mai auzi, nu mă mai vezi?
Nu mă mai blestemi?
Nu mă mai chemi?
Atâta lumină-i jos și sus:
De-un veac călătoresc cu Iisus.
(pag. 42)

In sfârșit un alt aspect deopotrivă de distinct, socotim a fi în poezia d-lui Alexandru Raicu descripția propriu zisă a unui ansamblu natural care, spre a fi caracterizat, are nevoie de o revărsare de simpatie, condiție îndeplinită de poet, ca în bucata, din „Nopți și zile 'n cantonament":

Azi, Octombrie cutreeră ulițele 'n sat.
De cu noapte a vopsit cerul cu plumb
și cenușe.
Foile plopilor tremură în orice soldat.
Zicem: „Mâine plecăm la cazarmă, mătușe".

Dimineața e plină de brumă pe față.
Vântul adună frunze și sfecle într'un
coș.
O cruce brațele de pod își agață...
A țipat tainic în păduri un cocoș.
Ne retragem prin ponoare și vii.
Stâlpii de telegraf printre șirele de paie
cresc.
La garduri răsar chipuri somnoroase:
copii...
Ochii lui Dumnezeu ne privesc.
Casele au gene plânse. In noi
Plecarea tremură ca vinul cel vechiu
și cântă;
Ne petrec cu umbrele mestecenii goi;
Zi întâiu: la margine biserica ne bine-
cuvântă.
(pag. 46)

Dând aceste copioase mostre, bănuim că am înlesnit orientarea deplină a lectorului în cuprinsul volumului „Hronic", al d-lui Alexandru Raicu. Originalitatea producției stă în deosebi în plinătatea ei lăuntrică, în caracterul ei de experiență centrală. Simțirea poetului nu sufere alterarea nici unei restricți teoretice, ea pornește direct din necesitatea de expresie a omenescului echilibrat și statornic.

Frumusețea poeziei d-lui Raicu nu vine din ciudățenii și din elanuri excesive, ci isvorâște calmă dintr'o capacitate firească de înduioșare și vibrație a unui suflet armonios.

NEVOIA UNUI FEL DE A FI

(Urmare din pag. 1-a)

rea fără de leac a fatalității cosmice. Folclorul nu este un refugiu în căutarea disperată a originalității, nici un criteriu absolut de judecată a valorilor; folclorul este o expresie psihologică, o caracterizare (mută) a subconștientului.

Intrarea noastră în universalism s'a făcut prin spiritul luminat al Voevozilor, prin sabia lui Ștefan Vodă, prin amploarea eroică a lui Mihai Viteazu, prin fabuloasa bogăție și fastul bazileic al Brâncoveanului. Petru Movilă, fiu de Domn moldovean, ajunge Mitropolit al Kievului, slăvește umanismul, căci era după cum spune d-l Sextil Pușcariu „erudit ca nimeni altul în întreg sud estul european". Iar învățatul rus Venelin se întreabă: „care dintre cei doi bărbați cu numele Petru este reformatorul îndrăzneț al imperiului rusesc, și căruia prin urmare i se cuvine titlul istoric de „mare", Petru I, împăratul Rusiei sau Petru Movilă?". Dar Spătarul Milescu, cu a lui înțelepciune luminată de ideile Renașterii fiind „prea învățat și cărturariu", — era numit de Leibnitz „vir polyglottus" și „pereruditus", de îi mersese faima peste mări și țări, pela curțile împărătești, traducător al lui Petru cel Mare fiind, și diplomat trimis la Ludovic XIV Numai imprejurările vitrege și domnia vicleană a fanarioților au făcut ca operele lui să nu fie retipărite și această figură așezată la locul de cinste. Dar nu numai Nicolae Milescu, ci toți cronicarii moldoveni au fost de mărimea lui, fiecare după rosturile pe care le-a avut, fără să mai pomenim de învățătura lui Dimitrie Cantemir și a celuilalt ce se numește Antioh.

Dar acei care au scris istoria culturii, nu s'au învrednicit să privească mai departe de nasul lor înfumurat de ideile moderne ale secolului XIX, și au scris cum s'au priceput, pentrucă n'au fost nici poeți, nici scriitori, ci arhivari, bibliografi și compilatori, și numai Kogălniceanu, Hașdeu, d-nii N. Iorga și Sextil Pușcariu au crezut și au cugetat altfel, — deaceia cu dânșii iar intrăm în cultura universală. Ni se va spune poate, că dacă îi cercetăm la ei acasă, îi găsim într'adevăr mari și înțelepciunea lor de necuprins, — dar polemica aceasta, care nu s'a făcut, totuși de aici începe. Trebue să ne punem din punctul nostru de vedere și să nu judecăm lucrurile prin prisma altora. O valoare este mare, mai întâi pe plan național, o proclamă poporul, evident nu prin aclamare, ci prin totala regăsire în opera celui de o ființă cu națiunea.

Să nu ne surprindă faptul că un Eminescu, Creangă, Coșbuc, și alții de aceeași cuprindere nu sunt îndeajuns de bine cunoscuți în străinătate. Statul cu puterea lui de dominație politică a promovat odinioară valori mediocre, și protipendada franțuzită și salonardă nu s'a învrednicit să-i cunoască. Dar nici pentru noi ei nu sunt îndeajuns de mari, pentrucă ne lipsește sentimentul de grandoare, concepție solară și dinamică a unei culturi, înțelegerea imperialistă a vieții spirituale.

Destinul cultural al unui popor se mă-
Toți marii noștri scriitori au fost prosoară după puterea lui de dominație. feți și revoluționari, toți au despicat istoria cu o îndrăzneață viziune. Dar dezacordul dintre creație și culturalizare, dintre politică și intelect, a fost atât de prăpăstios încât s'a rezolvat printr'o cădere în vid a scriitorilor cu adevărat mari. Mai există și astăzi convingerea pentru unii că suntem o țară de compromis, un tampon convențional alcătuit între două imperialisme, când titlul nostru de glorie izvorăște tocmai din faptul că ne-am afirmat aici, în afara cadrului slav și germanic, și această dăinuire este o sublimă misiune istorică. N'am fost călcați de copitele cailor lui Napoleon, dela o parte la alta a țării, precum s'a întâmplat cu alții, — nu ni s'a contestat pe temeiuri rasiale autenticitatea culturii după cum s'a întâmplat cu Renașterea Italiei; nu ni s'a impus o aristocrație străină de neam pentrucă nu aveam pe a noastră, după cum s'a întâmplat cu Rusia țaristă.

Pseudo criticii cuprinși de valul cosmopolit al ideologiilor, au contestat puritatea originii etnice a unora dintre scriitorii români. Și pe urma acestei halucinații s'a răspândit o adevărată rătăcire. Dar dacă întoarcem pagina și cercetăm origina etnică a marilor scriitori germani, italieni și francezi, vedem că polemicele în jurul acestei probleme s'au desbătut aiurea în aceleași termeni.

Un Dante și un Petrarca de origină „germană", un Chopin polonez, dar pentru a reveni la revendicările timpului nostru, un Paul de Lagarde de spiță franceză și H. S. Chamberlain (ambii promotori ai ideologiei național socialiste) de origină engleză, — nu spun oare nimic? Dar tuturor bârfitorilor le răspunde însuși Mihai Eminescu de pulpana căruia s'au agățat osândiții Fanarului: „între strămoșii din țara de sus a Moldovei, de care nu mi-e rușine să vorbesc s'or fi aflând poate țărani liberi, dar jidani, greci ori păzitori de temniță măcar niciunul". Noi am dat culturii franceze poate pe Ronsard, desigur pe Contesa de Noailles, pe Panait Istrati; limbii americane pe Peter Neagoe, și în această categorie se prenumără și alții.

Nu ne lipsește universalismul, ci conștiința de a deveni universaliști. Ne lipsește conștiința unei misiuni culturale, încrederea într'o artă și o concepție de viață care să depășească hotarele țării tocmai prin supra valorificarea spiritului etnic. Ne lipsește, cu un cuvânt, concepția prometeică a vieții, credința că ideia românească după cum spunea tot Mihai Eminescu „să fie mai mare decât uman, genial, frumos"...

Intrebarea rămâne totuși în picioare: de ce nu am intrat mai de mult în universalism, în conștiința altora de a ne crede așa cum suntem? Răspunsul trebue căutat nu într'o presupusă mediocritate a culturii, ci în condiția umană și socială a scriitorului. Nu avem o tradiție a vieții burgheze, nu avem o datină intelectuală a familiilor aristocratice. Dezechilibrul sat și oraș înseamnă dezechilibru între cultură pe bază de folclor și cultură pe bază de transfigurare. Conflictul între junimism și sămănătorism trăește încă în sufletul nostru. Pe de altă parte, culturalizarea și creația sunt două fapte total deosebite. Culturalizarea presupune difuziune, obligativitate, circulație facilă, înțelegere comună, restricție; creația presupune selecție, libertate de alegere, variație, involburare îndrăzneață dincolo de marginile convenționalului și peste cuprinderea obișnuită a minții. Cu cât cultura se întinde în suprafață, creația pătrunde în adâncime.

Trecem printr'o epocă aprigă de culturalizare. Ea este caracteristică acestui ciclu istoric. Dar în măsura în care i se smulg culturii elementele educative și didactice, creația rămâne în afara cadrului restrictiv. Nu îngădue reguli nici disciplină exterioară.

Interiorizare, decantare, selecționare a esențelor, aceasta poate aduce un regim de restricție. Dar astăzi nu există nici un scriitor cu adevărat mare, care să cristalizeze în jurul lui conștiința unei generații, să despice orizontul cu o viziune senină și dinamică, să lumineze căile destinului cu o idee — forță, — proectată peste epoca de azi în lumea ce va să vie.

Ne lipsește cu desăvârșire hotărâta și orgolioasa voință de a ne depăși, încrederea prometică în noi înșine, sfidarea pericolului, explozia prea plinului sufletesc dincolo de marginile firii.

Numai condiția umană, perfect autonomă și ireductibilă poate contura valoarea unei personalități. Numai condiția etnică, străfulgerată de mitul universalismului oceanic și solar, încheagă plinătatea unei concepții optimiste. Etnicul să fie ridicat la rang de uman, și să-l depășească chiar. Să smulgem din sufletul nostru pesimismul plat al înfrângerii, fatalismul eroic al vieții bazate pe împărtășirea mediocră și ridicolă a dreptului de a muri ori unde și ori cum. Să retezăm firele care ne leagă de tot ce a fost înfrângere, ratare, desnădejde și neputincioasă agresivitate în trecutul nostru. Să construim o metafizică a proprietății de a fi.

NICOLAE ROȘU

Jim Fecundatorul și noul Junimism

(Urmare din pag. 1-a)

E pur și simplu uluitor ca logică și sensibilitate morală. Probabil că dacă un student ar sculpa „scurt și sincer" pe Decanul Facultății de Litere, în prezența colegială a domnului profesor Călinescu, — în timp ce Decanul s'ar șterge cu batista, domnul Călinescu ar medita privind obrazul celuilalt:

— Nu e oare o tinerească exagerare?

Dar toate se leagă și se explică. Spuneam la începutul acestui articol că întâlnindu-l la Iași cu doi ani în urmă, pe domnul G. Călinescu, în ceasul logodnei sale spirituale cu Iașul, i-am întins mâna camaraderește, salutându-l pentru trecut și întru viitor. Se întâmpla aceasta într'o zi de primăvară cu liliac înflorit. Lumina zilei se ducea spre cimitir după dricul celui din urmă drum pământesc al poetului Topârceanu.

Domnul Călinescu — îl văd și acuma, cu trup de crap corcit cu curcan și cap de șoim încrucișat cu hulub gușat într'o bulbucare Basedow — mi-a răspuns, informându-mă condescendent că Topârceanu — robul lui Dumnezeu Gheorghe — e un poet mic.

Domnul Călinescu e un mojic mare. Auzindu-l atunci, am rămas mirat: nu-l cunoșteam deajuns. Astăzi însă, când sunt edificat, nu-i mai acord omagiul acelei mirări.

Căci, repet, toate se leagă și se explică.

Nu tare de mult, însă înainte de-a deveni ieșan, domnul Călinescu a scris un roman intitulat „Cartea Nunții". Eroii se numesc Jim și Vera. Iată-i post-nupțiali, în ultima pagină a cărții:

„— Acum tu trebue să te odihnești! — zise el. Ii scoase pantofii din picioare, îi trase ciorapii, îi desfăcu și desbrăcă rochia și dând la o parte plapuma, o depuse în inima patului. In mișcarea picioarelor lungi și svelte, cămașa căzu la o parte și pântecele rămase desgolit ca un mare taler de sidef. Gândindu-se că acolo dedesubt se concepea acea ființă mică ce avea să strige în curând turburătoarele vorbe tată și mamă, Jim îngenunchie la marginea patului și prinzând pe Vera de mijloc, o sărută în mijlocul pântecelui.

— Vezi tu — zise el, mângâind-o pe păr și sărutând-o, — aici în viscerele tale este principiul universal al Facerii! Câtă vreme tu vei rodi, universul există. Dintr'un astfel de uter au eșit la facere astrii și stelele, pământul și natura..."

Lectorul e rugat să nu piardă din vedere că Vera e goală, adică desgolită, în timp ce Jim, privind-o unde trebue, desigur, și invitând și pe neservitoarele unguroaice să facă la fel, transformă uterul fostei Juliete, într'un fel de tunel cosmogonic.

— ... Dacă viscerile tale s'ar usca și împreunarea noastră ar fi seacă, atunci odată cu moartea noastră s'ar produce moartea virtuală a generațiilor. Pământul s'ar răci și sbârci, stelele ar cădea la loc spre nucleele lor ca fulgii de cenușă în vatră, scânteile lumii eterice s'ar stinge într'o singură flacără tremurată și chircită care la rândul ei învinsă de ghețurile golurilor eterne s'ar încheia într'o sgură de neguri restabilind întunericul fără margini și fără sfârșit..."

Ce credeți că răspunde nimfa fecundată acestui oratoriu seminal? „Ca mata, bobocule, mai rar"? Nu. Ascultați și mai ales frecați-vă la ochi:

„Vera îl privi cu cea mai profundă recunoștință și întinzând mâna instinctiv spre sexul lui, șopti:

— Jim, te iubesc ca pe nimeni pe lume!... Te iubesc fiindcă tu m'ai rodit".

Spelbul discipol ieșan al domnului Călinescu, elevul Henry Popp, cel mai neaoș reprezentant al noului junimism, poate să spue cu drept cuvânt maestrului său Jim Fecundatorul, într'un avânt cu Vera:

— Jim, tu m'ai rodit.

IONEL TEODOREANU

AMBROISE VOLLARD

Un animator al artei moderne

de K. H. ZAMBACCIAN

Renoir spunea unui prieten că negustorii de artă au fost totuşi necesari după moartea Medicilor, căci dacă bietul pictor ar fi fost obligat să alerge după amator înainte ca acesta să-l caute, ar fi murit de foame.

E foarte mult adevăr în această „butadă" a lui Renoir; să ne reamintim doar de sprijinul şi de devotamentul negustorului Sirois şi al ginerelui său Gersaint în clipele de desnădejde ale lui Watteau, apoi în timpurile din urmă un Durand-Ruel, marele negustor de pictură modernă din Paris, care a preţuit de timpuriu pe impresionişti, sprijinindu-i pe aceştia cu întreaga sa avere, de ajunsese în câteva rânduri în pragul ruinei, şi totuşi nu şi-a clătinat credinţa, perseverând şi animând pe aceşti artişti timp de un sfert de veac, până ce în sfârşit gloria şi succesul bănesc răsplăti atât pe pictori cât şi pe credinciosul lor negustor.

Aceşti artişti (Manet, Monet, Renoir, Pissarro şi Sisley) povestiau cu emoţie inceputurile lor grele, neînţelegerea pu-

Degas Café Concert

blicului şi rezistenţa oficialităţii, amintindu-ne entuziasmul şi generozitatea acelor câţiva puţini amatori credincioşi printre care era şi românul George De Bellio (George Bellu) care profesa pe atunci medicina la Paris. In cartea sa **En écoutant Cézanne-Degas-Renoir**, Vollard ne redă cuvintele lui Renoir: „Din fericire se găsiau alţi amatori, ca d. De Bellio, care acceptau să aibă la dânşii pictură „eftină". Dar amatorii aceştia erau o aşa de rară excepţie, în cât totdeauna „tapam" pe aceiaşi. In fiece dată când unul dintre noi avea o mare urgenţă de două sute de franci, alerga la Café Riche, la ora dejunului unde eram siguri că-l găsim pe d. De Bellio, care cumpăra fără măcar să se uite la toblou care i se aducea. In acest mod apartamentul său fu în curând plin de pânze, încât trebui să închireze un local unde să depobziteze pânzele sale. Şi dacă după moarte, d. De Bellio a lăsat o avere în tablouri, cari nu l-au prea costat, vă putem încredinţa că nu a făcut-o cu dinadinsul. La fel ca şi Caillebotte (un alt amator renumit) el recomda pictorilor să i se rezerve tot ce nu se putea vinde".

Ambrosie Vollard, originar din insula Réunion, după studii de drept la Paris, în loc să se dedice avocaturei, simţind o atracţie pentru comerţul de pictură, se stabili în 1894 ca negustor de tablouri în Rue Lafitte.

Spirit viu şi pătrunzător, bun psiholog, cu înclinaţie spre paradox şi humor, avu o bună inspiraţie, ocupându-se cu predilecţie de arta acelor independenţi, cari încă nu se bucurau de favoare în lumea artelor şi erau ostracizaţi de oficialitate. Victor Hugo spusese că: „Le public est devant le génie comme un horologe qui retarde". Vollard întrevăzând viitorul, se apropiă de cercul artiştilor ce căutau noi orizonturi, dintre cari cel mai caracteristic şi puternic era Cézanne, considerat ca ratat în lumea artelor oficiale şi chiar de către unii intimi prieteni între cari şi Zola, care în romanul „l'Oeuvre" face aluzie la sforţările nereuşite ale lui Cézanne pentru o artă nouă. Trebue însă de relevat că cei mai de vază artişti independenţi ai epocei, dintre cari începuseră a fi consacraţi, Renoir, Manet, Pissarro, ţineau pe Cézanne în mare stimă.

In cartea sa **Souvenirs d'un marchand de tableaux**, Ambroise Vollard ne spune: Când deschisei magazinul meu în rue Laffitte, în 1894, mişcarea impresionistă triumfa. Totuşi, unii se orientau în altă parte. Pentrucă pictura nu e lucru imuabil. Cum ar putea să se eschiveze ea de nevoia de reînoire, de această necurmată evoluţie care se manifestă în toate formele artei?" Directorul General al Artelor de pe vremuri, Henri Roujon, spunea: „Nous avons le devoir de suivre le goût du public et non de le précéder".

In această atmosferă, Vollard organiză în galeria sa o mare expoziţie a operelor lui Czanne, în anul 1895, luna lui Decembrie.

Evenimentul fu senzaţional; cu toată ostilitatea multora, Cézanne pătrunse în conştiinţa artiştilor şi a amatorilor mai clarvăzători. Artă de revoluţie dar în acelaşi timp şi de o solidă organizaţie a senzaţiilor plastice, intră în primul plan al preocupaţiunilor noilor generaţii, în urma acestor expoziţiuni şi mai cu seamă a retrospectivei de la Salonul Independenţilor din 1904.

Ambroise Vollard a câştigat faima sa de animator de artă prin aceste manifestaţiuni, cari depăşiau cadrul ocupaţiunilor unui negustor obicinuit.

El ne povesteşte în cărţile sale cu multă vioiciune şi nu fără de humor, toate peripeţiile, de multe ori comice, prin care a trecut în timpul acestei prime expoziţiuni a lui Cézanne.

In tinereţea mea, pe când eram student prin 1907 la Anvers, mă abăteam des pe la Muzeul de pictură din acel oraş şi ajunsesem să mă familiarizez cu arta flamandă, entuziasmându-mă de Rubens.

Dar într'o zi avui o mare surpriză, tresărind în faţa unui nou tablou, aşezat pe un şevalet, lângă sala şcoalei lui Rubens; acest nou tablou reprezenta nuduri la scăldat şi era pictat cu totul neobicinuit pentru mine, straniu chiar. Mai întâi toată suprafaţa tabloului era scăldată într'o lumină mai vie, umbre mai că nu erau şi acelea foarte colorate şi transparente, în aer un joc de vibraţii policromice, nudurile erau radiate de rose şi nacru ca scoicile marine, în sfârşit o feerie ce-mi lua ochii.

Loculam în cartierul pictorilor şi mă împrietenisem cu unii dintre ei, dar nu mai văzusem ceva asemănător prin atelierele lor şi întrebându-i de rostul acestui nou tablou, mi se răspunse că e o pânză impresionistă, iar artiştii mai tineri, îmi vorbiră cu interes şi entuziasm pentru această nouă artă, care trona la Paris şi cucerise toate ţările.

Ce noroc! Mai aveam două săptămâni până la vacanţa de Crăciun şi mă bucuram de sărbătoarea ce-mi rezervam ochilor, la Paris.

Dar acolo, la Musée de Luxembourg avui o desamăgire, pictura pe care o căutam şi o idolizam, se găsea înghesuită în două săliţe mici, fără posibilitate de recul atât de necesară păturei de plin aer, o lumină de sus, dar neguroasă, în sfârşit plecai de acolo reţinând în amintire nişte portrete de renoir. (La liseuse, Portrait de M-me Charpentier şi Moulin de la Galette), de nudul cu reflexe ale luminei solare nu mi-am putut da seama, fiindcă nu se putea privi decât cu nasul băgat în tablou; mi-a plăcut foarte mult peisajul lui Pissarro cu acoperişurile de ţigle roşii. Sena la Vetheuil a lui Monet, un Sisley. Figurile femeilor din balconul lui Manet mi s'au părut prea sumare, iar balustrada verde prea crudă pe fondul alb al rochiilor.

Apoi părăsind pe impresionişti şi trecând prin sălile cele mari rezervate primilor picturei oficiale, mi-am încălzit ochii la torsul lui Besnard, m'am oprit respectuos în faţa portretului „La Femme au gant" a lui Carolus Duran, de care mi se vorbise pretutindeni ca de ceva sacrosanct, trecând prin faţa tabloului „Les Foins" a lui Bastier Lepage, am simţit o emoţie, gândindu-mă şi la câmpiile noastre; eram să uit „Le pauvre pêcheur" a lui Puvis de Chavannes care m'a reţinut şi m'a întristat, apoi traversând iute şirul de marmore, am ieşit afară şi în faţa grupului de bronz „Le Froid" am simţit un fior de mi-am încheiat toţi nasturii paltonului, cu toate că afară era căldut şi razele soarelui se difuzau prin cel mai imaculat azur.

Ardeam de dorinţa să văd şi galeriile particulare din rue Laffite, unde mi se spusese că la Durand Ruel, la Bernheim, etc., se găsiau multe pânze impresioniste, dar pe neaşteptate, la o vitrină, avui o senzaţie ceva mai stranie. Trei tablouri de o coloraţie neobişnuit de intensă, cu forme puternic construite, sintetice, teme foarte obicinuite dar compuse original; una dintre ele, o natură moartă cu o masă de lemn, un şervet îndoit colţuros, de tonalitatea rufăriei trecute prin baia de sineală, pereţii de un gris bleu, pe masă un vas smălţuit în verde, nişte mere, pere şi persici, gros, plin şi savuros pictate, de-ţi venea să înfigi cuţitul de pe masă şi să tai o felie. Tabloul dela stânga reprezenta un portret de femee, cu trăsături hieratice, iar cealaltă pânză era un peisaj cu copaci înfipţi în mijlocul unei vegetaţii de un verde gras ca după ploaie, cu un cer albastru intens. Am citit emblema: Galerie Vollard şi am intrat înăuntru să întreb numele pictorului expus în vitrină, auzind pentru prima oară în viaţă de aceste nume: **Cézanne** şi **Vollard.**

Când în 1908 m'am reîntors în ţară şi am cunoscut câţiva pictori ce expuneau la salonul Tinerimea artistică, ei îmi vorbiau de Lucien Simon, Jean Paul Laurens, Cottet, cei veniţi dela München pomeneau de Böcklin, de Stuck, de Uhde, în sfârşit foarte puţini vorbeau de impresioniştii Monet, Renoir, Pissarro Shley şi aproape de loc de Cèzanne

Abia în preajma războiului cel mare şi mai cu seamă după război, prin 1920, când revistele de artă şi antologiile porniră acea entuziastă propagandă pentru arta franceză independentă, când Revistele L'Amour de l'Art, publicatiile Vollard, Floury, Crès, L'Art Vivat, etc., consacrară volume şi numere speciale pentru Cézanne, Renoir şi ceilalţi meşteri independenţi; toată mişcarea artistică de prin toate ţările fu câştigată acestei cauze, muzeele şi colecţiunile particulare înmulţindu-se, săli întregi erau consacrate artei moderne franceze.

Intre 1920 şi 1927 am făcut câteva călătorii la Paris, dar n'am încercat să pătrund la Vollard, pe care-l cunoşteam însă din cărţile sale şi din legenda ce circula împrejurul persoanei sale.

De felul meu timid, îmi dam uşor seama de ce putea însemna un modest burghez al unei ţări mai sărace, a cărei monedă nu valora decât 2 centime aur, faţă de colecţionarii americani, englezi, olandezi şi elveţieni, purtători de carnete de cecuri în sterline, dolari, florini, etc.

Totuşi într'o zi m'am hotărît să bat la poarta lui Vollard şi cu această intenţie ridicându-mă de la Café de la Rotonde, mă întâlnii cu un pictor român ce era pe atunci stabilit la Paris. Ii arătai intenţia mea, la care artistul zâmbi cu un aer de suficienţă şi'mi vorbi aşa ca un protector, după cum unii locuitori ai metropolelor vorbesc cu rudele lor provinciale: „Nu este interesant aci, Domnule! Poţi să iscăleşti un cek ca miliardarul Barnes, care a plătit 7 milioane

Paul Cézanne Natură moartă

de franci, marele tablou cu jucătorii de cărţi ai lui Cézanne? dacă nu, cumpără reproducerile colorate şi întoarce-te la Bucureşti!"

Riposta a căzut ca un trăznet, şi mă dezorientă; m'am întors trist şi îngândurat pe jos prin Avenue de l'Observatoire şi prin grădina Luxembourg, până în cartierul Latin unde locuiam.

Dealtfel erau şi în ţară compatrioţi cari nu mă aprobau în achiziţionarea de artă modernă franceză, unii cari nici nu-şi dădeau seama de sensul acestei arte, surâdeau şi comentau ironic tablourile lui Cézanne, Matisse, etc., alţii gravi şi pretenţioşi, mă sfătuiau că nu avea rost această sforţare a mea, odată ce nu puteam achiziţiona „Loja" lui Renoir sau un tablou vestit ca pânza „La maison du Pendu" a lui Cézanne.

Am rămas aproape toată noaptea pe gânduri. Când m'am trezit, era aproape de ora prânzului. Răsfoind hârtiile mele, am dat de un atestat pe care mi-l dăduse pe vremuri Armata de Orient franceză, Serviciul de Informaţiuni, prin care mi se recunoşteau serviciile aduse causei franceze. Odihnit aşa cum eram, înviorat de aerul proaspăt al dimineţii, mă simţeam ceva mai optimist, gândindu-mă că acest atestat francez ar fi putut totuşi să-i dea, cel puţin de circumstanţă un „aplomb" egal cu cel al milionarilor purtători de cecuri în aur şi devize forte.

După prânz, cu un taxi ajung în câteva minute în faţa Hotelului particular al lui Vollard din Rue Martignac No. 28.

Prezint portarului cartea mea de vizită şi certificatul militar francez şi imediat sunt înştiinţat că d. Vollard mă va primi sus la etaj.

In hall, la parter, sculpturi în bronz de Renoir şi Maillol, câteva cadre prin colţuri; urc scara monumentală de piatră şi sunt introdus într'o mare încăpere, ce după mobilier pare să fie o sufragerie, cu toate că nici o urmă de porţelanuri şi argintărie.

Dar ce desfătare pe pereţi! Imi arunc ochii pe panoul din faţa ferestrelor, e minunatul tablou „Baigneuse" al lui Cézanne, o pânză mare lată de vre-o doi metri, pe care-l prefer aceluia ceva mai mare din colecţia Pellerin.

Ce armonie somptuoasă, cu toate calităţile plastice şi constructive, această pânză poate rivaliza cu cele mai frumoase tapiţerii gotice; un cer albastru cu rotogoalele albicioase ale norilor, verdele gros şi profund al pădurii, trunchiuri solide de copaci în brun gălbui, prin luminiş nuduri de o carnaţie rose gălbue, un singur nud bărbătesc de o tonalitate cam portocalie, rufăria de un alb cu reflexe albastre iar în primul plan coşuri cu fructe savuroase.

Aşi fi stat încarcerat o zi întreagă în această cameră dacă s'ar fi putut. Pe un alt perete în faţă, la centru, un mare tablou cu nuduri de Renoir, o variantă a celebrei pânze din fosta colecţie a Doctorului Blanche; deastădată Renoir atenuase preocupările liniare mai acuzate, freamătul naturei înconjurătoare, vibraţiile luminei blonde, dădeau pânzei un fior panteist. Un alt tablou, un frumos Degas, nud rose cu reflexe ca de scoică, eşind din baia cu irizaţii de gris perle, dincolo o altă minune, un nud de Renoir, o nimfă păgână, pictată în tonalităţi de carnaţii rose sidefale. Nu blonda din ţara Rinului, ci făptura senzuală pe care lumina sudului o învăluie în reflexe argintii; în sfârşit portretele lui Renoir atât de bine cunoscute pictate de Cézanne şi Renoir.

Nişte paşi greoi, ca ale unui temnicer, mă trezec. E Ambroise Vollard; ce figură stranie, atât de puţin pariziană, fără acel surâs ce-i drept micros şi de care ne-am cam săturat, un bărbat solid, înalt, spătos, ca un gigant, o figură severă şi exotică; dacă nu aşi fi ştiut că e Vollard, l-aşi fi luat drept un plantator de bumbac din Texas sau un cultivator de cacao din Caracas.

— Veniţi din România? Cum e situaţia acolo? Imi spuneţi că lucraţi în textile, sunteţi inginer? Ce-i cu devalorizarea monedei D-stră?, parcă aveţi o ţară logată în cereale şi petrol?

Simţiam că Vollard caută să ocolească discuţiile asupra picturei, ceiace am mai remarcat şi cu un alt prilej, evita conversaţiile estetice, dealtfel a şi scris'o într'o prefaţă.

Ii spun că am simţit scutul (le bouclier) pe care mi-l întinsese şi că nu aşi fi venit să-l inoportunez pentru conversaţii şi curiozităţi estetice, dar cum doriam să achiziţionez o pânză de Cézanne, l-am întrebat sfios, dacă 100.000 de franci erau suficienţi pentru o natură moartă în genul celuia care se găseşte pictată în marele tablou al nudurilor lui Cézanne.

— Nu-i cu putinţă răspunse Vollard şi-mi scoase din cămara alăturată plină de pânze neîncadrate, două portrete mai mici de Cézanne; Unul de femee, într'o technică mai largă, fuş moale ce amintia maniera lui Delacroix şi altul mai sintetic şi expresiv, „Le Buveur". M'a întrebat dacă aveam în ţară tablouri de pictură modernă franceză; după ce i-am dat explicaţiile pânzelor aflate la noi, îi spusei că multă lume dela noi e familiarizată cu pictura modernă franceză, căci mulţi români trec des pe la Paris şi apoi la noi se vorbeşte şi se citeşte mult franţuzeşte. Dealtfel în lumea artelor, ultimele generaţii se formaseră în atelierele din Montparnasse şi orice „propos" sau „butadă" din cercurile artistice pariziene, ajung cu iuţeala vântului la Bucureşti.

Cum îi explicam că nu văzusem la Luvru nici un Degas aşa de larg pictat ca cel de pe peretele din faţă, cu toate că acolo o sală întreagă e plină cu opere de Degas, ce-i drept mai academice, Vollard mă pofti să-i văd colecţia de opere de Degas, ce se află expusă în marea galerie de la parter. O! Ce sărbătoare a ochilor, nuduri, nuduri în vârtejuri şi spirale, mai toate pasteluri; dar Degas reuşise să obţină din acest material o tuşă grasă şi străluciri ca de smalţ persan în tonalităţi de bleu turquoise, rose, portocaliu, verde émeraude, etc., lucruri pe care alţii nu le obţin nici din ulei!

I-am exprimat mirarea mea, că la Luvru, Degas e încă incomplet representat, şi-i repetai ceiace auzisem că Renoir ar fi spus: „Că dacă Degas ar fi murit la 50 de ani, ar fi rămas un pictor „salonard". Cuvintelor mele, Vollard mi-a răspuns printr'un surâs, din care am înţeles suficient. M'a întrebat dacă îmi place pictura lui Van Gogh. I-am răspuns că arta acestuia e a unui halucinat; rămâne de multe ori schematică forma, dar tocmai pentru că se sprijină mai mult pe expresivitate cromatică, pictura sa înclină spre un decorativ, care aduce pedeparte cu vitraliul gotic Cézanne şi Renoir, rămân pentru mine Olimpul plastic şi arta lor e mai senină.

Vollard îmi spune că nici Cézanne şi nici Renoir, nu făceau caz de arta excesivă a lui Van Gogh.

Adaog că arta lui Van Gogh a avut mai multă priză în ţările nordice, temperamentul acestor popoare având poate nevoie de senzaţii excesive de lumină şi căldură.

Intrebându-mă ce pictor contimporani preferam, i-am indicat că pe Matisse şi Bonnard, că îmi place Utrillo, şi că la Picasso nu putea să depăşesc intenţiile sale prea întortochiate prin abstract.

Imi place desenul lui Picasso şi profit de acest prilej pentru a-i exprima admiraţia mea pentru editurile sale de cărţi cu ilustraţii de Bonnard, Picasso, Rouanet, Laprade, de Segonzac, Duffy, Derain, Chagall, etc.

Imi arată exemplare din „La maison Tellier" a lui Maupassant şi „Mimes des Courtisanes" a lui Lucien, în traducerea lui Pierre Louys, cu ilustraţii după monotypurile lui Degas; aceste cărţi sunt capodopere în arta de editură.

Am cumpărat acum în urmă „Le Chef d'oeuvre Inconnu" a lui Balzac, cu ilustraţii de Picasso, carte care va rămâne o petrecere pentru orice bibliofil, iar „Daphnis et Chloë", „Paralellement", etc., ilustrate de Bonnard, sugerează senzaţii de pur rafinament.

M'a întrebat dacă îmi place Alfred Jarry şi la plecare îmi dădu, cu un autograf, cartea sa: Les Réincarnations du père Ubu.

Incontestabil că personalitatea lui Vollard trebuia să intre în legendă încă în viaţă fiind, însă succesele, gloria, lovi-turile de milioane, nu l-au abătut din drumul său, la vârsta lui e încă setos de muncă şi iniţiativă, aşa cum după primele succese de negoţ cu stokul său de câteva sute de tablouri de Cézanne, se avânta spre descoperirea noilor talente, cumpărând ani dearândul, întreaaga producţie a unor artişti cari erau încă necunoscuţi, ca Matisse, Picasso, Derain, Vlaminck, Rauault, Laprade, etc., tot aşa şi după marele război, întregul său entuziasm merge la editura de cărţi rare, aşa cum nimeni nu s'a încumetat să întreprindă până în vremurile noastre şi pe această cale marele animator Ambroise Vollard face operă de creaţie.

Renoir Baigneuse

Paul Cézanne Jucătorii de cărţi

Paul Cézanne Leda

PAUL CEZANNE

UN VEAC DELA NAȘTEREA LUI

de PAUL MIRACOVICI

Cézanne s'a născut la Aix-en-Provence la 19 Ianuarie 1839. Tatăl său Louis-Auguste Cézanne originar din Césena, în Italia (de unde-i vine și numele) a fost pălărier, dar înzestrat cu un deosebit spirit comercial, tenace, putu după o viață de muncă să evadeze dintr'o condițiune pe care o socotea provizorie și să deschidă o bancă. Notez acestea pentru a face mai bine înțelese, intransigența, independența și extraordinara activitate a acestui genial artist. Când după nesfârșite stăruințe — bătrânul Cézanne dorea să-i perpetueze firma — Paul începu să studieze exclusiv pictura începu pentru el o viață eroică, o viață în care nu a fost scutit de nicio amărăciune și de nicio decepție. Când Monet, Pissaro, Sisley se hotărîră să facă o expoziție care să nu fie controlată de nici un juriu Cézanne fu admis printre ei datorită lui Pissarro. Astfel, pentru prima dată a putut arăta publicului câteva din operele sale. Acestor expoziții se datorește denumirea de „impresioniști". Nume care le-a rămas expozanților de atunci. Expoziția a fost primită cu batjocuri dacă nu cu indiferență, dar pânzele lui Cézanne, admirabila sa „Maison du Pendu", azi la Luvru, și „La nouvelle Olympia", făceau de-abinelea hazul vizitatorilor cari, cei mai mulți se duceau „pour rigoler" et „se dilater la rate"...

Toate acestea nu l-au descurajat, ci l-au îndârjit, au făcut din el un solitar, sălbatec aproape. Afară de cei trei ani petrecuți cu Pissarro la Pontoise, Anvers, etc., toată existența și-a petrecut-o lucrând singur cu o energie și o pasiune supraomenească.

*

Cézanne era cu desăvârșire lipsit de acea detestabilă ușurință căreia i se spune în chip obișnuit talent. Acest prea cinstit, prea scrupulos artist a suferit toată viața din pricina unei exagerate subprețuiri. Zbuciumul lui lua forme tragice. Era chinuit de ideea fixă că îi e cu neputință să-și exteriorizeze „sa petite sensation" cum îi plăcea să spună. Din această uriașă casnă au eșit cele mai frumoase picturi din câte s'au făcut vreodată. E arhicunoscută povestea portretului lui Ambroise Vollard. După 115 ședințe, întebat dacă îi place, a răspuns că „Da... e mulțumit de piepta-rul cămășii..."

Nenumărate anecdote ilustrează pe Cézanne. Astfel, în sinceritatea lui, spunea prietenilor că „îi scapă conturul", sau altă dată că „e ca și cum ar avea un ban de aur pe care nu-l poate folosi". Imbecilii din acea vreme au difuzat aceste anecdote pentru a-l micșora dar ele nu au făcut decât să lumineze și mai mult marea lui personalitate.

*

Se pare că istoria nu ne-a învățat nimic. Lupta impresioniștilor de a face cunoscute publicului sforțările lor nu a folosit deloc pentru că de la intransigența publicului și de la reaua credință a școlii din acea vreme,am trecut la ocalaltă extremitate. Teama de a nu repeta greșelile generațiilor trecute ne face să pierdem cu totul spiritul critic.

Deformările lui Cézanne, rezultatul unei neputințe formale sunt luate azi ca un semn sigur al operei de artă și tot ce e accesoriu în opera sa e ridicat la rang de stil. O nenorocită lipsă de înțelegere caracterizează pe cei ce imită pe Cézanne. Incultura lor nu e depășită decât de crassa lor ignoranță. O parte din ei, acei cari au vrut ră rămână pictori, l-au furat, fără să aibă bogăția lui emotivă. Alții — cubiștii, „cerebrali", intelectuali și abstracți, — au luat dela el nevoia arhitecturală, nevoia de a construi culoarea și forma care se anemiau în formele academiei.

Nici unii nici alții nu s'au putut ridica până la măreția operei lui, dar acei cari se reclamă dela el, cerebralizând pictura, au făcut cel mai mare rău acestei arte, gonind orice urmă de emoție din cuprinsul ei.

Acest fel de a-l fura pe Cézanne a fost una dintre cele mai nerușinate și mai îndrăznețe mistificări din ultima vreme. Ea nu poate veni decât de la oameni fără tradiție, incapabili de emoție. Cum se pot ei reclama din marele clasic care a fost Cézanne? Cum s'a putut crede aceasta, când la el dependența de tradiție era atât de puternică încât la Paris își petrecea cu cea mai mare punctualitate după mesele la Luvru, copiind pe Rubens, Veronèse și mai ales Poussin? Doar Cézanne spunea: „Vreau să refac pe Poussin după natură!" „Din impresionism să fac o artă de muzeu", iar compozițiile lui (cele cu nuduri sunt pictate — dintr'un bizar mysoginism — mai toate pe din afară), le intitula „Souvenirs de musée". Tot el a spus — ceeace e mai mult decât o anecdotă — „Un art qui n'a pas l'émotion pour principe n'est pas un art". Apoi „trebue să redevenim clasici prin natură".

Am putea cita nesfârșite cuvinte din testamentul său artistic dar acestea ajung să ne lămurească și să ne îndrumeze sforțările către tradiție, în studiul căreia vom căuta — așa cum a căutat și Cézanne — mijlocul de a ne face valabilă emoția, singura justificare a operei de artă.

Cartea străină

LUC DURTAIN: „Voyage au pays des Bohohom" („Flammarion"—Paris, 1938)

Autorul călătoriei în țara fantastică a Bohohomilor este, ca și Georges Duhamel, medic, însuflețit și el de același ideal de simpatie și frățietate omenească, de înțelegere înduioșată pentru suferințele celuilalt, care face atât de emoționantă lectura „Spovedaniei din miez de noapte" sau a „Jurnalului lui Salavin". A frecventat în anii de entuziasm generos ai tinereții, acea organizație falansteriană de muncă și emulație camaraderească, inspirată după ideologia fourieristă, cunoscută sub numele de „abația Créteil", din care mai făceau parte, pe lângă Duhamel, Charles Vildrac, Jules Romains și Jacques Chennevière, aceștia doi veniți mai târziu.

Seria de volume publicate sub eticheta generică de „Conquètes du monde", din care ultimul apărut e acest *Voyage au pays des Bohohom* isvorăște dintr'o neostenită dorință de a cunoaște și de a face cunoscut, cu o rară stăruință în optimism, ceea ce dincolo de gravitatea aparentă a dezbinărilor dintre oameni, ar putea constitui șansele favorabile unei înțelegeri durabile. Cu alte cuvinte, scrisul d-lui Luc Durtain poartă un mesagiu care, în puține cuvinte exprimat, constă din întâetatea acordată omului, împotriva a tot ce îl împuținează, îl strâmbă sau îl falsifică. Se înțelege lesne pentruce, în ordinea acestei preferințe, omul care e simplu omenesc, dar pe deantregul, va trece înaintea artistului chiar.

Instinctul social e cea mai bună armă a speciei împotriva deprimării, a singurătății. Dar sociabilitatea este o armă cu două tăișuri, pentrucă nimic nu alterează mai mult omenescul din om decât politica și administrația, adică formele de organizare instituțională ale abuzului de societate. Cu o bună credință ce nu ar putea fi pusă la îndoială, dl. Luc Durtain a arătat în câteva volume precedente din seria amintită, de „cuceriri ale lumii" urmările nefaste ale practicilor abuzive de acest fel, fie pe continentul american („Quarantième étage, „Hollywood dépassé" etc.), fie în „cealaltă Europă" („Moscou et sa foi"). Cartea pe care o semnalăm în rândurile de față, deși cuprinde o satiră deajuns de transparentă sub înfățișarea unei inocente descrieri de călătorie prin țara fantastică a Bohohomilor pornește totuși, ca și cele precedente, dela o experiență reală și o cunoaștere efectivă a năravurilor politice, de astă dată europene, sub regimul democrațiilor apusene, mai precis al celei franceze. Momentul politic la care face aluzie cartea este acela care a însemnat, în primăvara trecută, începutul unei încordări tot mai neliniștitoare între statele reprezentative ale unor concepții de guvernământ opuse.

Povestitorul, înapoindu-se cu soția lui, după o scurtă călătorie de odihnă prin Algeria, hidroavionul la bordul căruia se aflau suferă un accident, câteva minute după ce plecase din insulele Baleare. Zguduitura violentă provocată de căderea avionului într'un gol de aer, îl face pe povestitor să se izbească atât de puternic la cap încât își pierde cunoștința, trezindu-se în închipuire, mână în mână cu însoțitoarea lui, în regiunea norilor, înotând până la genunchi, ca într'o zăpadă, în timp ce din enorma avalanșe pufoasă încep să se desprindă giganticele forme rotunjite ale unor făpturi cu înfățișeri vag omenești. Inaintând cu cea mai mare ușurință prin aburul care nu le opunea nicio rezistență, cei doi turiști observă uimiți, cum înapoia lor, formele care păreau că se destramă ca o scamă își reluau treptat netezimea și precizia conturelor, ca și cum ar fi fost cioplite în marmură dură. Acest miraj al perspectivei trezește în călători impresiuni familiare, pe care nu întârzie mult să le identifice în amintire: „Deodată-mi adusei aminte, — scrie autorul — de cutare sau cutare politician din țara mea franceză, cu care anumite afaceri... m'au pus uneori în legătură. Strângeri de mână spongioase și hotărâri de marmeladă: trebue să-i privești dela distanță ca să poți aprecia splendoarea oamenilor de acest soi"...

Odată aflat în posesia firului călăuzitor al satirei, cititorului nu-i va fi greu să-l urmeze, identificând aluziile și localizând ironiile, exercițiu care fără a fi într'atâta recomandabil pe cât se spune că sunt pentru higiena spiritului, șahul sau cuvintele încrucișate, ori alte jocuri „de inteligență", poate să pară totuși multora atrăgător.

Cu ușurința cu care totul e cu putință, în închipuire, pământenii izbutesc să se înțeleagă numai decât cu Bohohomii, și cea dintâi ciudățenie pe care o observă, în organizarea lor socială, este împărțirea în cincizeci și trei de grade ierarhice „în care înaintează pe măsură ce ajung în stare să repete o aceeaș noțiune, obișnuită de preferință, sub un număr cât mai mare de forme". E stilul „redondant", care se practică în țările libertăților de opinie și de expresie neîngrădite, acela de a vorbi mult, fără a spune mai nimic. Cam în felul acestei mostre de vorbire a unui Bohohom, care fiind de aceeaș părere cu interlocutorul lui, se exprimă astfel:

— „Așa este, deci. Sau cam așa. Cel puțin aproximativ. Totuși, dacă, afirmativ și confirmativ, ne este îngăduit să atestăm, să afirmăm și să garantăm remarcabila voastră teză, sau alegație, cum v'o plăcea să o numiți, nu e totuși mai puțin verosimil că, dintr'un alt punct de vedere, sub un alt aspect, și fără a vroi să vă blesăm câtuși de puțin, ar fi posibil, să facem să fie schițată, să propunem, să sprijinim, o părere ușor deosebită, deși analoagă, să zicem opusă, până la un anume punct. Și chiar, să mărturisim, cu totul contrară. Bine înțeles, cu anumite atenuări, excepțiuni și nuanțe care, mai la urmă, o readuc aproape, la a voastră..."

In fruntea acestei ierarhii de virtuozi în arta de a vorbi fără a spune nimic, graiul Marelui Bohohom, socotit ca un fenomen natural are un debit excepțional „atât de lung și de monoton că nimeni nu se gândește să-i dea cea mai mică atenție". Linia dreaptă, ca și drumul direct sunt necunoscute în republica Bohohomă, regula jocului fiind aluzia tangentă, sinuozitatea, ocolul, tot ceeace grafic ar putea fi reprezentat prin linii curbe, după cum denumirile vocabularului bohohom, pentru cele cincizeci de forme ierarhice sugerează numai rotunjimi, dela „Muguri" până la „Marile plapome". „Gânditorii" fac singuri excepție dela această regulă a repetărilor rituale, deosebindu-se prin aceea că ei mai mult inovează decât repetă.

Momentul politic real, la care face aluzie autorul „călătoriei" se precizează într'un fel neașteptat, prin apariția norilor „totalitari" Grirudd, întunecați la culoare și amenințători. Cu o nepăsare de necrezut, Bohohomii nu încearcă nici o mișcare de împotrivire, continuându-și traiul ca mai nainte, satisfăcuți de ei, fermecați de subtilitățile interminabilelor trăncăneli dintre ei. Dar catastrofa nu mai poate fi înlăturată, norii albi sunt destrămați de năvala norilor negri...

Prin ironia îngăduitoare și umorul senin „Călătoria în țara Bohohomilor" amintește mai degrabă genul „povestirilor filosofice" ilustrat în Franța, cu deosebită strălucire, de un Voltaire și un Anatole France, — decât de satira violentă și amară a unui Swift. Observația realistă a moravurilor, mai bine spus a năravurilor și apucăturilor, fie acelea etern omenești, fie ale contemporanilor în mijlocul cărora trăiau, formează însă deopotrivă substanța acestor scrieri.

MIHAI NICULESCU

Grădina Domnului

lui Traian Lalescu

Lumina toamnei moare ca un flutur
Pe albe cruci, pe jilavele candeli,
Și ca o coaptă roadă, când o scutur,
Cad frunze mari, pe mici arhangheli.

Un suflet dus, la capătul aleii,
Se 'nalță din țărână ca un fum;
Sub zarea joasă se ridică teii
Și pe morminte dalii cresc, de scrum.

In noi azi împietrește, gravă, clipa
Și ca o ploaie, plânsul ochii-i împle,
Un înger bun ne-atinge cu aripa
Și cu sutana albă peste tâmple.

In poartă ne-am oprit cu fruntea sumbră
Și am privit setoși spre viața vie;
Alăturea de noi, pășea o umbră,
Cu ochii mari, mustind de fericire.

ȘTEFAN BACIU

Mucenica

Imi amintesc sfintele, rugăciunile săptămânii.
(Cât erau de frumoase. Uneori te făceau să plângi).
Intr'una, Sfintei Paraschiva îi tăiase, cu sabia, sânii,
Ceilalți sfinți lăcrămau cu ochii albaștri, ca toporașii, pe genele lungi.

Soldații din icoane priveau în picioare
Cu orbitele pline de cucută.
(Nici unul nu se înduioșa, însă, de sângele
Căzut în picuri mari cât monetele de-o sută)

Singur preotul cânta calm
Parcă desmierda brațul unei viori.
Lângă altar creștea policandrul —
Zarzăr cu crengile pline de flori.

Afară — sub mărul bisericii — se legănau
Aprinse cădelnițî — ramurile de tei.
Și parcă sânii tăiați ai Sfintei — în strane —
Le dureau, acum, și pe celelalte femei...

CONST. VIRGIL GHEORGHIU

CRONICĂ muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

FILARMONICA

Lărgirea și reîmprospătarea repertoriului simfonic al „Filarmonicei", a părut să preocupe, în genere, mult mai puțin decât ar fi fost necesar, pe conducătorii artistici ai instituției. De aceea, orice pas însemnat în acest sens, nu poate fi decât bine venit. D. Ionel Perlea, care aduce întotdeauna la pupitru chezășia unei organizațiuni muzicale pline și de fericită repercusiune artistică, a știut să învioreze și cuprinsul programului, făcând apel la inepuisabilele rezerve ale literaturei clasice.

In tezaurul de o bogăție aproape neinventariabilă a acestei literaturi, se află zeci de mii de pagini de partițiuni de admirabilă valoare, care n'au fost încă deschise la Filarmonica.

Haydn, Mozart, Bach, Haendel, spre a nu face decât o enumerare foarte sumară, au nenumărate concerte cu orchestră, concerte „grossi", suite, simfonii, oratorii, necunoscute nouă, în timp ce, același restrâns material simfonic, ricoșează din concert în concert, ajungând uneori să satureze interesul publicului, chiar pentru lucrări de mare valoare.

De aceea gestul d-lui Perlea nu trebue să rămână izolat, dar să devină pildă de urmat. D-sa a făcut excelentă alegere înscriind în program minunatul concert de Mozart pentru harpă, flaut și orchestră. Nu

Ionel Perlea

s'a limitat însă la alegere, dar a hotărît, cu darul d-sale dirijoral incontestabil, o interpretare de autentică ținută clasică, de sigură și netezită stilizare, de expresivitate vie și curgătoare, înfiripând deosebit de isbutit atmosfera caracteristică a muzicei mozartiene. Salzburgul nu este întotdeauna atât de departe de București!

Execuțiunea a reunit de altfel și doi din cei mai aleși soliști pe care îi avem, la harpă și flaut.

D-na Florence Lupașcu a cântat cu simț muzical delicat și reală înțelegere a farmecului transparenței de linii și minuțiozităților de gingașe cizelură sonoră atlate în muzica lui Mozart. Mecanismul d-sale limpezit, proporționat, reflectând fină muzicalitate, sonoritatea de calitate, stilul remarcabil, au asigurat o contribuție cu totul conformă unei interpretări în adevăr bune.

D. Vasile Jianu este un flautist generos dotat. Muzician nedesmințit, tehnician de rară agerime, capabil să impregneze cu desăvârșire de muzică cele mai dificile trăsături de virtuozitate, d. Jianu este un artist de valoare al flautului, chemat să dețină un loc bine determinat în foarte restrânsa înmănunchere a soliștilor noștri instrumentali talentați și capabili. Interpretarea d-sale, în concertul pentru harpă și flaut, a fost strâns țesută din muzică și a exprimat, cu sincer accent, justă simțire și firească ușurință de exteriorizare, conținutul eternizat prin geniu al luminoaselor pagini Mozartiene.

D. Perlea, d-na Lupașcu, d. Jianu și în condițiuni intim îmbinate părților soliste și legate de cerințele dirijorului, „Filarmonica", au isbutit să dea o interpretare de stil, cum foarte rar am putut auzi, la noi.

O serenadă de Brahms, a doua, în re major, suită-simfonie în cinci părți, a fost altă alegere proprie creării unui interes nou, în concert.

Lucrarea închide idei muzicale generos desvoltate, cu surprinzător de variate mijloace de plămădire a aluatului tematic. Prima parte, scherzo, finalul, sunt în deosebi interesant constituite iar întreaga suită se bucură de bunuri muzicale larg distribuite și într'o formă mai sveltă, mai clar conturată, mai puțin masivă, decât mare parte din lucrările de mai târziu ale ultimului romantico-clasic al muzicei germane.

D. Perlea a isbutit și aci să obțină o execuțiune vie, activă, fermă și de spontană însuflețire.

Concertul s'a încheiat cu simfonia de înaltă inspirație și superioară factură a marelui César Franck.

NOTIȚE ȘI ECOURI

Cu prilejul recentelor turburări din politica internațională, s'au exprimat îndoeli și neliniști cu privire la preponderența spirituală exercitată de cultura franceză în Occidentul european și la primejdiile ce o pândesc într'un viitor foarte apropiat. Ca un ecou al acestor întrebări neliniștitoare și ca un răspuns menit să tempereze pesimismul celor prea lesne descurajați, desprindem câteva rânduri cuprinzând precizări juste și observații pătrunzătoare, pe lângă că sunt foarte oportune, dintr'o scrisoare a d-lui Henri Focillon, adresată „prietenilor mei străini" (în „Les Nouvelles littéraires" nr. 845):

„Viața profundă a unei națiuni — scrie renumitul critic de artă — nu rezidă în evidențe. Oamenii cari o fac și o mențin nu sunt acei cari se înfățișează în văzul tuturor. Istoria ei adevărată nu o scriu politica, nici diplomația. Acestea sunt fenomene de suprafață, — o rețea, nu o structură. Ele pot fi expresia unor instincte fundamentale, ele pot să nu fie decât un compromis cu actualitatea. Ele satisfac într'un mod mai mult sau mai puțin fericit, trebuințele unui moment. Ele sunt datorite fie rutinei, fie improvizației. Așa este, fără îndoială, materia vieții publice. Iată pentru ce omul de gândire o privește cu tristețe. Atunci când și el participă la ea, se vede cât de colo că-i lipsește „meșteșugul". Cuvânt spăimântător, care descurajează rațiunea.

„Rațiunea să n'o interpretați ca pe un principiu sec, ca pe mania de a supune viața logicei. Sunteți ispitiți să gândiți așa, uneori ne-o spuneți zâmbind, dar nu ne veți face niciodată să credem că preferați ceea ce este ilogic, absurd, o concepție pur animală despre istorie. Noi avem o nevoe seculară de proporții juste și de o dreaptă înlănțuire a lucrurilor. Intru aceasta ne-am străduit multă vreme, printr'o sforțare ce nu era întotdeauna lesnicioasă și din care, poate că și voi ați folosit ceva. Asta se simte în limba noastră. O vorbiți atât de bine, că fiecare din voi poate crede că este a sa și că e maternă. Este răsplata noastră, și dovada că noi nu ne înșelam, căutând să gândim nu particularitatea unui ținut, a unei națiuni sau a unei rase, ci universalitatea omului".

Ultimul amurg

de LAURENȚIU FULGA

Inima omului a obosit de-atâta tristețe. Cântecul s'a frânt de oglinzi ca o pasăre, noaptea aceasta e mai mare și mai necunoscută decât toate calendarele. Cine a zăvorît lumina în sertare, de nu pot nici îngerii să mai străbată întunecimea? Tăcerea veghează cu ochi de șopârlă la capetele morților. Cine a pus lăcate negre la uși, de nu se mai aude umbletul niciunui om? In casa asta pereții sunt prea înguști. Toate mângâierile au rămas să putrezească lângă sânii fetelor, în somnul brun și răscolit de soboli. Până și inima ceasornicului e de piatră sau aurărie veche. Tic-tac! tic-tac! Toată noaptea, dincolo de ferești a tușit cineva, sec și palid peste batista cu sângele năclăit între cute. (Sanatoriul are și bolnavi care mor încet, cu ochii înfipți în tavan, fără să latre, fără să înjure. Sora Diana îi acoperă cu cearceaful până peste frunte și zâmbind îi șterge cu creion roșu din registrul de prezență. Apoi iar, tăcerea cu ochi de șopârlă o ia de mână pe sora Diana și-o duce în altă odaie). Anotimpurile au devenit egale, neverosimile și cenușii. Nu se vede călătoritul păsărilor spre Sud și nici frunza căzând pe aleele parcului. Afară plouă sau ninge. Bat clopotele la capela sanatoriului. Fanfara militară, ca un naufragiu. Ingerii intră încovoiați și plânși în pământ, ca lupii flămânzi sosiți din cartierele sărace.

Se face din ce în ce mai întuneric. Bâjbâie cu mâinile pe de-asupra ochilor, dar tot nu vede nimic. Ar vrea să se transforme într'un faun sau într'un vânt, ca să străbată pădurea până la locul unde îi iubise coapsele. Dar din povestea sfârșită lângă culcușul de iarbă udă, n'a rămas decât numele sonor ca o vioară: Diana! Sălbăticiunile și beznele au alungat izul cărnii de fată nelogodită sau poate l-au lăsat să mucegăiască sub cețuri. Când a fost? Icoanei i s'a stins candela, chipul Sfintei-Maici a căpătat o culoare de iască, Pruncul a început să plângă lângă sânul moale și lăsat al Madonei. Madona seamănă cu Diana. Când a fost Diana în pădure? Ceasornicul acesta ar putea să înceteze odată: Tic-tac, tic-tac, tic-tac! Omul se uită în jur; toate vedeniile le-a înghițit pământul.

Alexandru se trezi amețit de narcoză, cu tâmplele grele cașicum o cască de oțel le-ar fi strâns ore întregi. Nu putu desluși nimic dincolo de pleoape. Undeva, pe aproape se aud pași moi de pâslă. A intrat cineva în odae? Nu, basmul a rămas închis. Incercă să desfacă pleopele, dar le simți lovindu-se de ceva mătăsos. Bâjbîi din nou cu palmele pe de-asupra frunții, pe de-asupra ochilor și de-abia atunci explicația apăru păgână și neomenească: bandajul! Il dureau mult tâmplele (acolo sângele bătea ca liliecii înciulați de vii între bezne), întunericul acesta forțat îl obosea, vru s'arunce pânza, scânci, dar îi fu teamă ca de-un sfârșit banal și fără sens. Cineva (doctorul sau poate Diana) îi spusese aproape de obraz, cu mâna în mâinile lui:

— Să fii liniștit. O să dormi frumos, iar mâine va fi bine.

Ar putea să și moară deci. Gândul că e totuși „ceva", care-l obligă să stea ore îndelungi cu bandajul peste ochi, îl înfricoșează; o frică necunoscută, ca de un smeu ce fuge din legendă îi înmuie mădularele, îi împânzi mai greu privirile. E mai bine deci să lase bandajul acolo. Dar el vroia să vadă, să afle noua dimensiune a lucrurilor, să se trezească identic, alb, în preajma luminii, să dea fereastra în lături, să se uite spre soare, să respire cu tot pieptul aerul tare, ca după o închisoare de ani întregi. Va muri oare dacă se va desface? Cum să moară? E oare atât de greu? De ce nu vine doctorul? De ce întârzie Diana? Cât o fi ceasul? Și deodată incertitudinea de vis, de sfârșit, de falsă vizibilitate prin pânze — îl impământăși cu ideea de moarte, ca pe-un mag (pentru care toate stelele au căzut). Diana îndoliată va plânge, aplecată ca o mucenică peste sicriu. Ce trist va cânta fanfara militară! Il păru rău apoi, schimbându-și identitatea într'o situație de interiorizări momentane. Se credea un inger schilod, singur, liber undeva în nesfârșit. Doar un cântec aducea de departe, pe talgere de crin — mirosul cald de toamnă și sunetul păsărilor călătoare. N'avea nevoe de nimic, nici nu schița vreun gest să pipăe noptiera, vaza de flori, cartea de alături. Gândul că oprindu-i-se lumina, i se rezervase totuși această bucurie a singurătății, a visului, i se dărui se un pământ ascuns, un cer necunoscut, îl făcu să renunțe la teamă, la eventualitatea de muribund, transportându-l pe un tărâm mai bun și mai omenesc.

Ce e dincolo de ziduri? Existența lucrurilor se pierdu încetul cu încetul, în reliefuri pale, amorfe. In toate, peste toate sălășluia ca un duh — Diana. Povestea începea de-atunci, dela început, mai vie și mai tare.

Din străfunduri, din miezul nopților, apăru fata cu zulufi galbeni, cu obrazul străveziu. Diana avea atunci piciorul ușor, sunător ca o stea căzătoare, glesna vicleană și transparentă de ciută sălbatecă. Pulpa (goală până dincolo de genunchi) juca umbrele rotulei și-ale fustei cu eleganță. Intrase în pădure (ca o ielă să fure somnul isvoarelor), alunecând caldă lângă umerii lui.

Jocul de-a v'ați-ascunselea începuse mugind ca vânturile ce vin fierbinți dinspre soare-răsare, sfârșindu-se sub frunzare, cu fețele'n sus, cu trupurile obosite, cu mâinile stângace lângă magia împreunării.

— Alexandre, de ce-am făcut asta?

— Pentru noi începe altă viață, Diana!

— Trebue să cred în ceva?

— Copilul, Diana!

— Al nostru, copilul nostru. Auzi cum bate sufletul pământului — Alexandre!

— Pădurea se răsvrătește.

— Dar tu ești stăpânul meu, vei lupta, mă vei apăra!

— Te iubesc, Diana!

Iar când aurorele amare de atâta vis heraldic se limpeziau, doi oameni cu ochii mari deschiși spre alt tărâm, zâmbind frumos pământului și păsărilor, porniră alergând spre oraș.

Unde a rămas pădurea? Unde sunt vracii care au descântat peste trupurile goale? Alexandru nu văzu nimic. Doar bandajul îl strângea mai tare.

●

Pântecul acesta e o slavă pentru sosirea copilului. Il aștepta ca pe-un triumf al sângelui, îl dorea ca pe-un tânăr Mesia, cu spaimă și milă. Până atunci calendarul va răscoli multe luni, dar va fi ceva din imensitatea lui, va fi ca o nălucă din vrăjitoria duhului celălalt. Și tatăl copilului se află aci, în rezerva de alături, imobilizat din cauza unui accident banal, întins cu ochii lipiți, galben, putrezind între cearceafurile albe. Ar fi vrut să se consoleze printr'o speranță fantastică, dar groaza că dincolo, sfârșitul ar putea veni mai curând — o făcu să tresară, să-și muște buza cu dinții, simțind astfel că mai trăește încă. Deschise ușa, așa cum ar fi deschis un sicriu. Doarme sau cumva visează? A murit sau coma se desfășoară latent, ca o călătorie din portul cu toate farurile stinse? Era logodnica lui și nu știa ce va spune, ce va face anume. Apropierea avu sunetul unui foșnet de mătăsuri. Ce aproape se afla de respirația și agonia lui! Ii luă mâna, i-o mângâe până la încheetură și cuprinsă nebunește de-o taină a dragostei, o duse până la gură — sărutând-o crispant ca pe-o iconană făcătoare de minuni. In somn au vibrat amintirile. Omul n'avea nici-o privire, ci numai zâmbea, rânjea.

— Nu te speria Alexandre! Eu sânt.

— Te-am așteptat, Diana și-acum mi-e teamă că nu ești cu adevărat.

— Ba da, sunt aci. Nu mă vezi? Port rochia care-ți plăcea ție și cerceii cu boabă albastră.

— Te văd Diana. Te văd undeva, în fundul lumii. Nu pari femee, n'ai relief. Unde ți-s obrajii, unde ți-s umerii, unde ți-i sufletul? Ești o lumină, Diana.

Nu era gest, nu era alt cuvânt care să le profaneze ritmul lor de-a trăi și de-a vedea. Starea de fapt se petrecea cu miracol. O incordare supță ca după o învingere tristă îi făcu pe amândoi să se desumanizeze, să-și piardă încetul cu încetul valoarea terestră. Ea îl vedea sumbru, uscat, împământenit, cu glas de cavernă, zâmbet de fiară nepotolită. El o bănuia prin ceața bandajului, o presimțea albă, melodie.

— Te dor ochii, e negru dincolo de pleoape, spune-mi ce simți?

A asudat. Forfotește prin jur, schițând o căutare. Diana observă, ghicește, îi lasă obrajii în palme. Celălalt respiră ușurat. Pleoapele loveau sub bandaje ca lăstunii legați.

— Diana, pentru Dumnezeu, spune-mi ce se petrece cu mine, ce va fi mâine?

Strigătul venise înjunghiat, și aspru.

— De ce te îngrozești, Alexandre? va veni peste câteva clipe doctorul.

— Doctorul, doctorul! De câte zile îl așteptăm, ori, alaltăieri, de ce n'a venit?

— Astăzi va sosi cel nou. Nu te teme. Voi fi câine credincios lângă durerea ta.

— Suferi mult, Diana?

— Sunt ochii tăi, sunt sufletul tău. De când te-au adus aici, în mine a orbit bucuria.

Ciudat, omul vibră adânc și surâse mulțumit. Gândul că e cineva care îi împărtășește nenorocirea, îl ferici. Orgoliul lui uman era satisfăcut. Dar, străin ca de departe, ecoul unei alte vieți sparse liniștea, hurui alături ca un burghiu și din tălpi până'n creștet, bolnavul fu cuprins iar de frică. Creștea în el viermele amurgului. Cum va fi ultimul amurg? Diana se aruncase peste trunchiul lui, mângâindu-i umerii. Ar fi trebuit să mai spună ceva. Un cuvânt. Să facă un gest, oricare, dar numai să limpezească furtuna care-i întunecase obrajii. O îmbrățișare, să-i simtă iar sângele răscolit lângă tâmplă, să audă carnea chemând-o, cerșind-o. Dar omul de alături nu vedea nimic. Sensualitatea ei rămânea orfană, carnea

infrigurată îi risipi nebunia în aer fără țipătul luptei, fără răsucirea violentă din adânc. Dar dacă va orbi, dar dacă va rămâne cu ochii ca două pete de cerneală sub fruntea încărunțită? Se închipui frumoasă, elegantă, conducându-l la brat printre mașini, printre orchestre halucinante, printre deprimante și chinuitoare pimăveri. Toți vor crede că-i tot o bună soră de caritate și ea nu va avea curajul să le strige în față:

— Acesta e logodnicul meu! Acesta e tatăl copilului meu!

Toți o vor compătimi. Ea în zadar se va întrista. Frumusețea ei va apune uscată între îmbrățișările unui om orb.

— Dar nu, nu poate fi adevărat!

Speriată de propriile ei cuvinte, își retrase obrajii și palmele, crispându-se stinghere pe marginea patului. Celălalt rămase nătâng, bâjbâind ridicol, primitiv, ca o pajiță scoasă din exactitatea sârmelor ce o susțin. Dianei îi fu rușine și milă. Bandajul începuse să purobeze cenușiu.

Brusc, intrarea doctorului aduri camera. Urmat de doi asistenți, îi predomina — înalt, blond, cu luleaua strânsă între buze. Nu vorbi nimic; privi doar patul. Un pas, doi, trei — fermi, mecanici. Răsuci foaia de consultație, zâmbi cu gura subțiată:

— Hm! aspru, durut ,aproape neomenesc. Primul gest fu apoi pulsul. Cald, sângele colcăia la încheetură. Desfăcu singur bandajul, cu mișcări încete, cu ochii pironiți pe tăcerea bolnavului.

Doctorul avea degetele albe, voalate doar de un inel brun. Prea masculin în halatul strâns sub bărbie, încordat tentacular cu toate fibrele bruscate, dar luminate adânc de zâmbetul alb, părea un boduin care urăște pe Dumnezeu. Diana și-l apropiase așa, păstrându-și-l mai tare ca un alcool. In jur nu mai era nimeni decât el. Doctorul înalt, blond, cu luleaua strânsă între buze. Lucrurile își pierduseră seninătatea. Bolnavul se prăbușise în întuneric; albeața totală din jurul ei o înplinea omul acesta necunoscut, venit astăzi tăcut, sălbatec. Deodată în ea se răsucise femeea, carnea se violentase ca la un vaccin otrăvitor, ochii căpătară culoarea vicleană de vulpe.

— Mergem imediat la operație.

Matematic vorbise. Lăsă jos fețile murdare, scrută adânc orbitele. Intunericul îngălbenise pleoapele și luminile. Scrâșni din dinți, pipa scârțâi ca o bonboană, nu mai privi pe nimeni, se opri la fereastră, deschise și respiră adânc, ca după un somn greu, plin de vise urâte. Bolnavul tresări. O clipă, două, un sfert de oră așteptase, cu înfrigurare, cuvântul doctorului. Nu și-l presimțea prieten, dar doctor — da! Ce va spune? Ce va face? De ce nu mai vorbește niciunul dintre ei? unde e Diana?

— Mergem imediat la operație!

Deci era mai grav decât bănuise. Fără bandaj chiar și tot nu deslușea nimic. Incotro e soarele? Pe unde se poate fugi spre viață? Doctorul acesta pare un paznic de paradis negru, un demon. Auzise rochia foșnind, glasul agitat al Dianei:

— Ce credeți, e grav sau...

Răsucirea violentă a doctorului înoctase din nou speranța. Doctorului nu-i era nici milă, nici teamă. Ura bolnavii cu o ură latentă, fărâmițată în el ca o morfină. Alexandru se'ntoarse unde-l presimțise și-l întrebă sec, aburit, așa cum tainică, fără psihologie, întrebarea urcase din subconștient:

— Mă urăști, doctore?

Auzea doar pufăitul rar din luleaua strânsă între dinți. Diana privea ca la o trântă. Intre realitatea agoniei și chiuitul sângelui, ochii ei pofteau carnea necunoscutului. Dar logodnicul? Copilul? Toate se scurseră fără efort, în jos.

— Ești rău, doctore, rău și nebun!

Susținându-l de brațe, îngânându-i un „sssst" la ureche, Diana își continuă drumul. Coridorul rece și lung. O targă plutitoare ca un sicriu. In urma lor, doctorul venea ca lupul la miezul nopții, să audă somnul iezilor. Era o cameră mare, cu tapete negre la uși și ferestre. Un singur bec roșu, în colț. Uneltele luceau pe masa din mijloc, ca șerpii. Bolnavul se lăsă târât, așezat, imobilizat pe masa înaltă. Nu mai putea recunoaște nimic. Dincolo de el începuse amurgul. Fără orizont, fără dimensiuni, fără coloare se întindea un aer impur, o lume putredă. Toți, cenușii, păreau manechine la un bal sfârșit.

— Nu vezi Diana, ați început să putreziți. Doctorului i s'a lărgit gura ca o viperă. Sânul tău miroase, miroase ca un hoit. Deschideți fereastra. Aer, aer. Mi-e cald, din tălpi mi se urcă somnul până la tâmple. Mi-e roce Diana, voi adormi. Mirositi, mirositi, Dia...

Narcoza îi liniștise febra. Din omul bun, din îndrăgostitul chinuitor — în camera obscură părea un robot, un cadavru pe seama căruia se fac experiențe și atât!

Degetele Doctorului erau tot fine, tot albe. O tăietură, o picătură turnată cu pipeta, o seringă, un tampon care culege puroiul. Mâna doctorului tremură. Din profil, chipul Dianei pare o medalie proiectată pe arabesc de platină. Așa cum stă, șoldul e vorbitor și desigur crispat sub falduriile halatului. E îngrozitor de cald în camera asta. Și sânul țipă sub încheetoare. Cine e omul de sub mâinile lui? De ce zodia l-a ales tocmai pe el să cadă victimă unei întăritări a sângelui? Ce importanță are? Diana ure gura moale și udă, de ied tânăr. Incă o tăietură. E doctor sau amator de senzații tari? Il interesează mai mult viața bolnavului sau corpasa femeii de alături? Sgrrrrrr...! Ce-a fost? Cine a lovit geamurile? Cine a spart oglinzile? Cine n'a observat?

— Apă!

Porunică tunătoare și alt bandaj. Nu mai tremură. De ce să-l mustre conștiința? Tot nu se putea face nimic. Omul orbise de mult. De eri, de-alaltăieri. Atunci! Păcatul lui? De ce? Femeea zâmbește. I s'a desfăcut copca, gura rochii se deschide râzând ca un rai alb. Intâi un medalion. Al cui o fi medalionul? Apoi pielița curată, nudă. Il leagă pânza. E furios, nerăbdător să plece odată din casa asta. Cum o cheamă? Il chinue această fantastică nebunie.

Orbul lașise, purtat pe targă de cei doi asistenți. O targă plutitoare ca un sicriu. O soră alături — sora cu pielița albă.

El rămase în urmă, tamponându-și tâmplele. Străină, ca de departe, din străfunduri, holbând fruntea goală peste ziduri, hohotind — venise până aproape de obrajii lui, umbra omului care orbise de-abinelea.

Infricoșat, întunecat, doctorul își aprinse pipa.

●

Hotește, tremurând, cu pupilele mărite de febra căutării, se furișă prin colțurile penumbrite ale culuarelor până la rezerva nr. 4. Ca o pisică la pândă, cu toată carnea jăruită și arc încandescent din tălpi până'n creștet, cu buza strânsă — aștepta. Il vedea prin ferestruica rondă, aplecat peste obrajii unei bolnave și-și crispase pumnii să lovească în geamuri, să spargă, să strige. Era o bolnavă oarecare, o necunoscută, o muribundă poate, dar era femee, se afla sub protecția lui. Ii mângâia tâmplele, îi căuta încheetura, îi privea umărul desgolit. Diana simți c'o urăște, că-i urăște. O patimă și o nebunie o opreau să nu țipe, să nu sgârie, să nu-l cheme. El înainte de toate e doctor, deci fiecare gest înseamnă o gravitate, o disciplină a vieții lui generale. Il vedea curbat, muscular ca un animal încordat după somn, frumos cu gâtul dur, metalic în albeața halatului, masculin cu degete care dor și frig.

Unde se gândea doctorul? A întors capul. A văzut-o, n'a văzut-o? Dar, brusc s'a desprins de lângă melancolia celelalte și a deschis ușa. Surprinsă n'a fugit, n'a plecat nici ochii. Il privea doar întreagă, turmentată și cu fiecare clipă il desgolia, îl chinuia cu dorința ei. Acesta nu era doctorul; era omul anonim, lupul sălbatec.

— Pe cine aștepți dumneata aici?

Intrebarea venise lipsită de control, rea, întunecând momentul pseudo-erotic .De ce nu-i spune că-l caută de patru zile numai pe el, că-l pândește cu foame, îl așteaptă ca pe sburătorul din visurile de adolescență? Privirile lor sunt vânturi cari sparg cânteceele mari în bucăți. Se doresc amândoi cu aceeași voluptate, se desbracă unul pentru altul cu degete febrile și guri rontăind, dar se urăsc. Isi dau seama amândoi că sunt dușmani, tocmai pentrucă le-a pierit curajul de-a se aduna ca apele în goif după furtună.

Pleacă unul într'o parte, celălalt în direcția opusă. Intre ei rămâne ceața mâinilor care nu s'au mângâiat niciodată.

●

Salonul cenușiu. Mâinile surorii — cenușii. Dincolo de ferestre oamenii aveau aceleași echipuri ca și eri, ca și atunci când doctorul încenușase viața omului orb. Din noaptea aceeea, fiecare se întreba cu pisptul sufocat, cu palmele lângă cearceafuri:

— Cine va fi? Cine va fi?

In toate trupurile supte, îngălbenite — groaza usca încheeturile, rupea respirațiile, sângele se svârcolea — șarpe și vijelie — în artere, țipătul gurilor cleioase se spărgea de pereți. Și în aceeași tăcere care urma sub luminile aprinse, marea întrebare (grea, înăbușitoare) circula dela un capăt la altul al pavilioanelor:

— Cine va muri în noaptea asta? Cine?

Salonul cenușiu. Mâinile surorii — cenușii. Diana se trezi goală, mică, înfierbântată în albul cămășii de noapte, dibuind cu degete subțiri ivorul ușii. Amețită de somnul încâlcit, cu capul turburat căuta să înțeleagă mai bine ce se petrece în jurul ei.

Doctorul? Il văzu apărând printre cețuri, tot înalt, covârșind-o în apelcarea brutală peste trupul ei mic și trist. Imaginea o străpunse ca o obsesie. Cald, din ce în ce mai cald. Doctorul avea tot părul galben, obrazul moale de piersică:

— De ce fumezi doctore, când vrei să mă săruți?

In luciditatea ei, doctorul fuma ca'ntotdeauna din pipă. Ce faci doctore, fugi? Nu ți-i teamă, nu ți-i milă? De ce mă lași cu trupul descoperit spre beznă, spre taifunul care-l duci cu tine? Doctore!

Doctorul râdea, hohtea, pierzându-se în întunericul vedeniei.

Trasări. Cineva deschisese o fereastră, țușise, sculpase, închisese. De ce îl ura doctorul pe Alexandru? De ce nu poate să meargă în camera de alături, să-i vegheze neliniștile și coma? De ce n'a adormit nimeni, fiecare așteptând parcă împlinirea unui vis urât?

Porni cu pași iuți, aplecată spre ziduri, să n'o vadă nimeni. Camera surorii Ana e tot luminată. Ea pe cine așteaptă, pe cine dorește?

Dar Alexandru cu cine rămâne? Dacă liniștea lui însemna un sfârșit cuminte, omenesc?

— Intr'o seară va veni duhul rău să-mi ia sufletul!

Alexandru vorbise. Erau cuvintele, glasul lui! Să se oprească, să se'ntoarcă.

Se trezise însă, în trup, strămoșul. Uuuuuu...! ce siberie viscolește dela capătul pământului? Strămoșul are urechile clăpăuge, mâinile lungi și lăbărțate; doar ochii enormi, chinuitori, ca două talgere de argint în flăcări. Uuuuuuu...! a început amurgul, cad stele în baltă. urlă lupii în sânge.

A râs cineva. Diana a auzit râsul prelungit peste alee, peste saloane, până la bariera orașului. Se'ntoarse. In lumina lamplonului dela pavilionul B, nebunul cocoșat dansa, rânjind, arătând-o cu brațele întinse:

— Uite-o pe sora Diana! Uite-o pe sora Diana!

Casa era aproape. Va mai trebui un pas. Dar Alexandru, dar copilul? Brusc se opri.

Intr'o seară va veni duhul rău...

Tot glasul lui a fost. Din aer, din frunze, din pietre, din inima pământului a vorbit obosit și plâns.

Mâna e pe ivor. Prin ferestrele ronde se vede umbra doctorului. De când îl căuta? Unde-l mai întâlnise? Când deschise ușa, o lumânare se stinse, doctorul scăpă vioara jos. Ce-i va spune? Ce-l va întreba? Desigur o va sculpa și-o va da afară? Dar nu, el o așteptă. Flămând ca vântul ținut de iele în lanțuri, prinzând-o în brațe, legănând-o, cântându-i, o purta spre camera întunecată din fund.

— Doctore!

Doctorul cânta. Diana zâmbea? Pentru cine cânta doctorul, pentru ce sfântă cuminecătură degetele ei îl desbrăcau?

Dar Alexandru? Slăbit, putrezind, galben între cearceafuri, cu unghiile negre și lungi, bolborosea, se ruga...

— Doctore, în noaptea asta Alexandru va muri. Doctore, dă-mi drumul, nu fi nebun. N'am venit pentru asta. Lasă-mă!

Va mai fi un minut, două, un ceas poate. Din cerul lui fără coloare, ca un burghiu, cade și se răsucește în adânc — luceafărul amar.

— Doctore!...

— Nu țipa, Diana. Logodnicul tău e o paiață!

Strămoșul, ca răpus de vijelii, s'a stins, a amuțit. Peste aurora pântecului, blânde, degetele și gura doctorului treceau ca un cântec. La o fereastră râdea nebunul cocoșat.

●

Metalici, ochii priveau doar tavanul alb. Sufletele erau ascunse acolo. Acolo era cerul, acolo era ultimul Dumnezeu. Era un alb înăbușitor. Toți bolnavii simțeau sudoarea prelingându-se pe tâmple, în jos spre bărbii, dar nu puteau risca nici-un gest. Tuturor le era teamă. O mișcare și degetele ar fi rămas încârligate peste pături, ochii s'ar fi îngălbenit, Cadavre. Aceeași teroare peste tot.

— Intr'o seară va veni duhul rău să-mi ia sufletul și să-l dăruie vânturilor!

Și ei auziseră glasul, aproape, cât mai aproape de agonia lor. A fost ca o baterie electrică, destinsă cu putere în toate corpurile. Știau cu toții că doctorul ucisese un om și orbul părea pentru ei un Iisus sacrificat. Se'ndreptară dintr'odată înspre ușă. Așteptau par'că să șoaptă cineva, să le anunțe:

— Știți, orbul s'a ridicat la ceruri.

Așa vedeau sfârșitul lui, ca pe-o evaporare, ca pe-o înălțare printre nouri. Dar pe ușa salonului nu intră nimeni. Respirară ușurați și-și întoarseră din nou privirile în tavan.

Deodată însă, crescut din adânc, mărit de ecoul pereților, țipătul îi răscoli ca pe pădurile înebunite de turburarea duhurilor.

Alexandru se sculase, coborise din pat, rămânând momâe albă în mijlocul odăii. Nu știa unde va merge, ce va face mai întâi. Să fugă. Un pas, doi, trei și va fi lângă porți, o răsucire peste bare și va fi în stradă, în inima orașului, lângă **oamenii vii**, oamenii adevărați. Ce stridente sunau gândurile!

— De ce nu fugi? îl întrebase el nebunul cocoșat — singurul lui prieten nou. Nu vezi c'ai nimerit într'o casă de nebuni? Alci, și pământul, și icoanele și gura ta au început să pută. De ce nu fugi?

Cuvintele apăreau învăluite de flăcări și sgomote subterane. Nu bănuia pe unde se poate eși. Infier-

(Urmare în pag. 7).

—Cronica ideilor—

ANTON DUMITRIU: „Bazele filosofice ale științei“

I

Ne va fi greu să prezentăm, în amănunt, cartea d-lui Anton Dumitriu. Pentru gândirea românească apariția acestui autor este cu deosebire prețioasă, aproape surprinzătoare, pentrucă nu ni se întâmplă adesea să cunoaștem un efort atât de veritabil filosofic, cum este acela pe care d. Dumitriu îl face în această lucrare, în care se încearcă a se dovedi certul substrat psihologic și implicit metafizic, al științei.

Anton Dumitriu discută în voie și cu un particular lux de informație științifică, o atare temă, la care îl îndreptățește o serioasă cunoaștere a matematicei, disciplina care a întemeiat nu numai științele pozitive, dar fără de care n'ar fi fost posibilă nici gândirea unui Descartes, a unui Husserl. Stăpân pe informația riguros științifică, d. Dumitriu dovedește totuși o rară prospețime strict metafizică, întreg efortul d-sale fiind angajat pe un dublu plan: mai întâi documentata prezentare a legilor științifice, apoi rejudecarea caracterelor de eternitate și universalitate absolută pe care acestea le reclamă și deci în mod fatal: reliefarea principiului incertitudinii, adică unul simplu metafizic, pe care s'ar putea să-l aflăm oriunde, la baza științei.

„Metafizica se amestecă mult mai profund în cercetările științifice decât s'ar părea și tocmai faptul acesta face valoarea științei“ — găsim scris undeva, în partea introductivă a lucrării. Este semnificativă în acest sens, afirmația lui **Dirac**: „a devenit din ce în ce mai evident, în ultimii ani, că Natura urmează o linie de acțiune cu totul diferită. Legile sale fundamentale nu se mai aplică direct la imaginea noastră clasică a universului, ci la un substrat despre care nu ne putem construi o imagine în spațiu și timp“ (cf. „Bazele filozofice“ pg. 10).

Acest substrat mai profund al naturii ușor îl putem identifica cu „realitatea“ metafizicienilor. Dacă legilor științifice le scapă un anume „real inobservabil“ (și vom vedea pentru cari motive de ordin psihologic-metafizic), trebue să afimăm că rezultatele experimentale nu se judecă în raport cu „realitatea“ însăși, dar sunt apreciate ca pozitive, concrete și științifice, în măsura în care îngăduie previziuni mai numeroase și mai exacte. Philipp Franck ne încredințează în lucrarea sa („Le Principe de la Causalité et ses Limites“) că „un rezultat științific nu e mai exact, fiindcă ar reprezenta un element real, ci fiindcă îngăduie previziuni mai exacte“ (cf. Anton Dumitriu, „Bazele filosofice“ p. 12).

Dar ce este această exigență de a stabili „previziuni mai exacte“ dacă nu una strict psihologică, derivând din cerința psihologică a savantului de a obține acele rezultate care convin mai bine concepției sale despre lume!

D. Anton Dumitriu denunță dela început **nevoia de simplificare** care animă și obsedează pe omul de știință dealungul cercetărilor sale — și care îl determină să descompună și să reconstruiască **astfel** natura, în fapte și fenomene, încât să adeverească și să satisfacă acea nevoie de unitate, manifestată în procesul consecutiv al analizei și al sintezei, — o nevoie, am văzut, de ordin psihologic.

Prin urmare, savantul construiește natura, pe potriva exigențelor psihologice.

Fragmentarea continuului din natură în **fapte** este arbitrară, scrie d. Dumitriu, fiindcă îndeplinește mai mult exigențele organizației noastre psihofizice, ale neputinței noastre, ale preferințelor noastre particulare. H. Bergson își întemeiază întreaga gândire pe ideia continuității intrinsece a naturii [1]), susținând că repartiția naturii în obiecte și fapte are ceva „contingent și convențional“. Pe aceiași linie de idei, Eduard le Roy afirmă că în natură „totul este difuz în tot“ și aceasta în mod inextricabil, de aceea, orice încercare de a studia fragmentat, în fapte, realitatea, adică așa cum fac raționaliștii pozitiviști, nu face decât să mistifice cunoașterea. Este întrebarea pe care o pune și Fréderic Houssay în lucrarea sa „Force et Cause“, citată de d. Dumitriu: „Nu suntem noi cei ce creem fapte discontinue și separate, acolo unde nu sunt decât continuități și legături?“

Ajungem să credem că analiza și sinteza științifică nu se bazează pe nimic exterior, real obiectiv, ci pe nevoia psihologică a savantului de a limita, de a studia izolat, de a simplifica.

Dar simplul psihologic al savantului „se traduce în realizarea lui printr'un **complex** material“, („Bazele fil.“ pag. 25).

Esențialitatea faptului se pierde studiindu-l izolat. D. Dumitriu se referă la rândurile lui Becquerel, într'adevăr plastice. Acesta spunea că numai mișcând degetul aici, pe globul nostru, și gravitatea de pe Sirius s'a modificat. „Dar există o lume a degetului care e în comunicare intimă și esențială cu Sirius,— a nu ține seamă de acest dat, — e să creezi o natură a bunului plac și a imaginației“ (p. 31).

Nu se afirmă aici că fenomenul este iluzoriu, dar că, crearea lui ca ființă separată și distinctă, cu un domeniu perfect circumscris, este o ficțiune.

Cu alte cuvinte, nu se poate tăgădui însăși existența realității fenomenale, aceasta o fi existând, trebue să existe, de vreme ce ocazionează viziunile științifice, dar nimeni nu poate afirma valabilitatea absolută a lumii și a faptelor **astfel** cum le-a analizat și reconstruit el: pe măsura nevoii psihologice de simplificare.

MIRCEA MATEESCU

[1]) „Essai sur les données immediates de la Conscience“, și în „L'évolution créatrice“, apoi în „Matière et Mémoire“.

ANTON HOLBAN

de **I. ARGINTESCU**

S'au împlinit — la 15 Ianuarie — doi ani dela moartea atât de timpurie și atât de tragică a scriitorului Anton Holban.

Amintirea lui stărue însă, turburător de vie, prelungindu-i și desăvârșindu-i existența spirituală. Căci opera acestui subtil creiator, nu numai că înfruntă cu succes examenul timpului, — dar începe să desvăluie lectorului atent, calități nebănuite. Realizată cu pasiune și migală de miniaturist, literatura lui Anton Holban nu este în realitate decât un comentar, — iritant de lucid dar practic prin absoluta ei sinceritate, — al scurtei și dramaticei sale vieți.

A mărturisit-o singur, în acele pagini în care s'a străduit să-și precizeze „crezul său artistic“, pagini revelatoare sortite să alcătuiască prefața ultimului roman — „Jocurile Daniei“, — și publicate, curând după moartea sa, în revista „Azi“ sub titlul de „Testament literar“:

„Am vrut să mă prezint cât mai adevărat. Nu mai cred în **artă pentru artă**. Viața este prea scurtă și prea grea, pentru ca să faci astfel de sacrificiu. A căuta să te exprimi perfect, retrăgându-te apoi din esența operei tale: iată un gest greu de făcut... E mai normal să profiți de literatură, pentru a-ți face portretul interior și a căuta să-ți prelungești existența... Bineînțeles, poți să te ocupi de tine, fără să fii romantic de proastă calitate...“

Tot ce a scris Anton Holban este „rezultatul propriilor sale experiențe“. „Romanul lui Mirel“ ca și piesa „Oameni feluriți“, „Parada descălicărilor“ ca și „O moarte care nu dovedește nimic“ sau „Ioana“, — sunt tot atâtea fragmente autentice ale unei vieți febrile, evoluând necontenit sub semnul tragicului.

Sut tot atâtea etape de clarificare ale unei sensibilități veșnic contorsionate, în care „experiențele“ grave ale exisenții lăsau răni adânci, niciodată cicatrizate. Spirit macerat de toate obsesiile, sguduit de crize acute de conștiință, — Anton Holban năzuia mereu, cu candoare de adolescent spre acea totală și definitivă „cunoaștere de sine“, întrezărind în ea un fel de isbăvire alinătoare, o scăpare din ghiarele „demonului curiozității“. De aceea, aproape toată opera lui e un patetic monolog, personaglile romanelor nefiind decât tot atâtea prilejuri de confruntare, — autorul srăduindu-se cu neobosită pasiune, să-și contureze complexa lui personalitate.

„Am renunțat la cei din prejur și m'am ocupat de persoana întâia. De ce ar fi persoana întâia mai obositoare decât persoana treia? Și de ce persona întâia presupune neapărat romanesc? Dealtfel, nu utilizam o contrafacere, vreun „caet găsit“ Eram mulțumit să mi se dea un prilej să mă ocup de mine, căci cu mine sunt obligat să trăiesc tot timpul, până ce comedia vieții mele se va termina definitiv. Aveam și putința să mă ounosc mai bine, în felul acesta...“

*

Cei câțiva ani (între 1928—1936) petrecuți în preajma lui Anton Holban, ne-au familiarizat nu numai cu întreaga-i operă literară ci și cu convingerile sale intime asupra „creației artistice“ în general.

(Prețioasele confesiuni ale atâtor ore de sinceră desvăluire sufletească, precum și nenumăratele pagini ale scrisorilor sale prietenești, — au fost atâtea prilejuri de cunoaștere a omului și a creiatorului.

Ele vor alcătui capitolul „evoluției vieții interioare“, în volumul pe care, cu pioasă grije, ne vom strădui să-l închinăm operii scriitorului Anton Holban). El n'a fost convins, ca atâți alți creiatori, de funcția terapeutică a artei. Scria dintr'o chinuitoare necesitate organică, într'o continuă ardere interioară, febril și neostoit. Din cauza aceasta detesta „artificialitatea“ și orice „mistificare literară“. Nu-l interesa decât autenticitatea. De aici accentul de veridic, de umanitate, — prezent în toate romanele sale, impunându-se print'o remarcabilă notă personală, — prezent mai ales în piesa „Oameni feluriți“ (reprezentată la Teatrul Național din București) în care atmosfera intimă a unui mediu murghez românesc e realizată cu un firesc și o simplicitate cuceritoare.

*

Literatura „de nuanțe sufletești“ a francezilor a trezit de timpuriu, profunde vibrații în sensibilitatea lui Anton Holban. L-au vrăjit totdeauna armoniile pure ale versurilor lui Racine, ca și arta savantă a unor moderni ca Mallarmé și Paul Valéry. Nu e locul să precizăm acum toate preferințele sale literare, multiple și diverse. Dar este necesar să amintim cultul închinat lui Marcel Proust, magia pe care arta acestui vraciu al introspecției, a exercitat-o asupra spiritului analistului nostru, până la moarte. Familiarizarea sa cu universul proustian, și voluptatea unică pe care i-o prilejuia această intimitate spirituală, — își au însă explicația în realele afinități de structură, dintre cei doi scriitori.

...Și literatura lui Anton Holban a evoluat sub semnul blestemat al „lucidității corosive“... Literatură deprimantă pentru lectorul comun. Ea este rezultatul investigațiilor disperate ale unui spirit analitic hipertrofiat de două obsesii covârșitoare: a morții și a orgoliului rănit (schingiuit de gelozie).

Dela „Romanul lui Mirel“, evoluând apoi în „O moarte care nu dovedșete nimic“, conflictele sufletești capătă în „Ioana“ accente din ce în ce mai tragice. Arma cu două tăișuri a lucidității, romancierul o mânuiește aici cu o perversitate dar și cu o duritate nemaiîntâlnită. Între Sandu și Ioana, — personagiile principale ale cărții, — duelul este necruțător. Luciditatea neostoită a lui Sandu, veșnic fremătând sub obsesia morții, — ulcerată acum de o imensă gelozie, — capătă forme de o intensitate anormală. Ea provoacă acea cursă aprigă după detaliile cele mai revelante, care, dacă nu vor fi în stare să calmeze orgoliul rănit, cel puțin vor sătura curiozitatea exasperată a gelosului.

Arta subtilă a lui Anton Holban a reușit să creieze un personagiu excepțional de viu, de o intensitate de viață, copleșitoare. Sandu nu plutește nici o clipă în abstract. Și asta pentrucă cele două obsesii capitale: „gelozia“ și „moartea“, își au rădăcinile adânci în fiziologia sa. Nu sunt simple divagații ale unui cerebral, amator de speculații filozofice asupra „mizerabilei condiții umane“. Nici clamările unui intelectual chinuit de „neliniști metafizice“. Sunt scrâșnirile, gemetele înăbușite ale unui orgoliu bolnav, inconsolabil, schingiuit dealungul a trei ani, de o gelozie nepotolită, iremediabilă.

Dar adnotând atent toate nostalgiile acestui erou, romancierul nu uită să-și obiectiveze și celelalte personagii Cu aceeaș intensitate trăește și Ioana, inteligenta, orgolioasa și atât de feminina Ioană....

Alături de notațiile precise și sugestive ale unui spirit de observație excelent prin acuitatea sa, căutând să surprindă ineditul și semnificativul oricărui gest uman, — vom admira mereu arta de a anima un personagiu.

Prin „Ioana“, romanul românesc s'a îmbogățit cu o nouă eroină. Ea și cu Irina din „O moarte care nu dovedește nimic“, formează creațiile cele mai impresionante ale regretatului scriitor (fără să uităm figura tandră și melancolică a stoicei Ortansa, eroina principală din piesa „Oameni feluriți“)....

*

Ultimul volum al lui Anton Holban — **„Halucinații“** — tipărit postum de editura „Vremea“, ca un pios omagiu adus memoriei unui prețios colaborator, — cuprinde 17 nuvele, cele mai multe publicate în diverse reviste, între anii 1930—1937.

Autorul lor era preocupat mai de mult de strângerea laolaltă a câtorva nuvele pe care le prețuia în deosebi.

Căci Anton Holban a socotit totdeauna nuvela ca fiind un gen superior romanului: „Din ceeace am scris, aleg mai întâi câteva nuvele. Dar cuvântul **nuvelă** este greșit ales. El presupune prea multe combinații, ca pentru un sonet. Spațiul fiind mic, de data aceasta se vor vedea prea clar acele combinații, vom avea impresia de artificiu. Aș spune: **fragmente**. Adică, a-ți îndrepta toate puterile tale de iscodire asupra unui singur punct, fără să fii nevoit să combini mai multe puncte ca la un roman“.

Mărturisirile acestea din „Testamentul literar“, — se regăsesc și în rândurile scrise de Anton Holban spre a servi ca prefață la volumul de nuvele, pe care năzăjduia să-l tipărească: „Vreau s'o spun lămurit, căci socotesc că văd limpede: iată ceeace prețuiesc mai mult din lucrul meu. Poate nu **nuvele**, căci acestea presupun un gen cu legile lui. Mai degrabă **fragmente**“...

Moartea însă l-a surprins fără ca scriitorul să-și fi văzut realizată intenția. Modestia și delicatețea omului ce avea oroare de orice intervenție, — îl făceau să ocolească mereu dificultățile editării.

După moartea sa, ne-am străduit să realizăm dorința scriitorului.

Cunoscând toate manuscrisele lăsate, precum și tot ceeace publicase Anton Holban în reviste, — am încercat să alcătuim un volum unitar.

Pe lângă nuvelele fixate inițial de către autor, am adăugat alte câteva, asupra cărora scriitorul nu avusese timp să hotărască. N'au intrat însă în acest volum următoarele nuvele: „Surprize sentimentale“, publicată în „Vremea“ (1930); „Rica“ (fragment inedit din romanul „O moarte care nu dovedește nimic“, tipărit în jurnalul literar „Excelsior“ — 1931); „Castele de nisip“ (cuprinsă în colecția de nuvele, publicată de editura „Adevărul“"); „Viata Fălticenilor“ (inedită) și „Colecționarul de sunete“, apărută în „Vremea“ cu un an înaintea morții.

„Rica“ alcătuise începutul romanului „O moarte care nu dovedește nimic“ și fusese înlăturat de către autor în urma sugestiilor primite: era prea puțin semnificativ în comparație cu restul manuscrisului. „Viata Fălticenilor“, deși inedită, cuprinde o parte din atmosfera, peisagiile și figurile ce se găsesc în alte nuvele ca: „Antonia“, „Désirée“ și „Bunica se pregătește să moară“. „Surprize sentimentale“ și „Castele de nisip“, ar fi dăunat unității volumului.

Insfârșit, „Colecționarul de sunete“ cuprinde confesiuni ce se întâlnesc în alte nuvele și considerații de estetică muzicală de un interes strict limitat. In ceeace privește ordinea nuvelelor ce au intrat în volumul „Halucinații“, — am urmat sugestia autorului din rândurile ce țin loc de prefață, respectând nuanțele și căutând ca: „negrul dela urmă să înceapă cu roz“.

Primele fragmente din „Halucinații“ se deosebesc prin o notă de duioșie senină, de melancolie calmă, — adolescenta fiind evocată cu un surâs uneori nostalgic, alteori bonom. O ironie fină, înțelegătoare, reușește să însuflețească personagii mărunte, sau să reliefeze gesturi pitorești, caracteristice

Spațiul limitat ne obligă să renunțăm la comentarii asupra importantelor nuvele: „Bunica se pregătește să moară“ și „Halucinații“. Nu vom insista nici asupra paginelor în care, eroina de odinioară — Irina — este din nou evocată, acum evoluând însă sub semnul morții „autentice“. In sufletul romancierului care își ucisese „imaginar“ eroina, (în „O moarte care nu dovedește nimic“) — moartea „reală“ a acestei făpturi (numai după un an dela apariția romanului) a provocat prelungi și dramatice crize de conștiință, ce-și resfrâng ecourile în aceste pagini de confesiuni „expiatoare“ din „Halucinații“.

Deasemeni toate lămuririle cu privire la geneza fragmentelor: „Nuntă princiară“ (fantezie grațioasă, înbinare de vis și realitate) sau: „Chinuri“ (sumbru monolog, crispat prin cruzimea lucidității, — în preajma unui catafalc... absolut imaginar) — precum și precizările asupra celorlalte nuvele, le vom da în volumul închinat operii integrale a scriitorului. Atunci vom putea mărturisi în ce măsură realitatea se răsfrânge în literatura lui Anton Holban și arta cu care creiatorul a reușit să transfigureze această realitate.

Insă va trebui mai întâi să înfruntăm dificultățile ce s'au urzit în umbră (și năzăjduim că le vom învinge) spre a da publicului ultimul roman: „Jocurile Daniei“, precum și „Studiul critic asupra lui Marcel Proust“, pe care-l vom tipări împreună cu acea amplă analiză a operii D-nei Hortensia Papadat-Bengescu, excepționala scriitoare, atât de prețuită de Anton Holban.

Dar piesa „Oameni feluriți“? Sau fragmentele (din teza de doctorat în pregătire) asupra lui Barbey d'Aurevilly? Și atâtea pagini închinate mânăstirilor românești, ale căror minuni de artă le admira neobosit cu încântare mereu proaspătă...

Ne vom strădui — deocamdată — să tipărim „Jocurile Daniei“. Cei care iubesc literatura de introspecție (artă dificilă, ingrată, neiubită de marele public și necesitând deosebite însușiri creiatoare) — gen valorificat cu remarcabil talent de Anton Holban, — toți amatorii de investigații psihologice profunde vor găsi și în acest roman o sursă de rafinate voluptăți intelectuale.

Iar cititorii săi fideli vor regăsi acelaș fior autentic de viață fremătând de-alungul tuturor paginilor, — fiorul unui suflet vibrând de toate nostalgiile și năzuind spre o fericire inaccesibilă.

Jurnal

III

de **GABRIEL BĂLĂNESCU**

Noembrie 193...

Povestea simplă a unui păianjen, în legătură cu primul păcat ce mi-l recunosc.

Era un timp singuratec; plictisite ceasurile doldora de pustietate.

Prin fața geamurilor se plimbau pălării stinghere lunecând spre culorile ascunse ale petalelor căzute în neștire.

Nu era nimeni de față; niciun catren înduioșat, nicio simfonie din cele obicinuite în cazuri similare.

Un singur spectator, anonim, era superficial cutremurat de ușoarele mele gesturi: Bob. Amicul meu Bob, păianjenul stăpânitor al curții. Serile, diminețile, soarele, îl prindeau în acelaș loc.

Intr'o zi însă, l-am găsit în bibliotecă. Prostul, ce-ar fi putut căuta acolo?

Ce rătăcire fantastică!... am exclamat ca un atlet, resemnat de neînsemnata lui înfățișare. (Penibilă înfățișare). Am râs de el.

L-am luat apoi binișor, cu o surcea și l-am dus, — pitit cum era — la locul lui vrednic.

A doua zi l-am găsit tot în bibliotecă.

Ce să-i mai fac! L-am lăsat în pace.

Și mi-am adus aminte de Maica Domnului (Bob mi-a adus aminte de Maica Domnului), care comunicase bunicilor mei, din primele răsăriri și chinuri ale conștiinței, — vorba a ajuns până la mine — să ucid pe unde-l voiu găsi, pe Bob, sau pe altul din neamul lui.

Cu neputință.

Nu consimte nimeni, nu consimte zorelele la această dispariție. Nu consimte câinele meu.

N'ar consimți nici rima goală cu toate prăbușirile accentelor patetice ale poetului de eri.

Bob nu este atât de fricos cum sunt ceilalți păianjeni. Fuge desigur când simte mâna, pasul sau lucrul oamenilor primprejur, pentru că îi știe cât sunt de orbi, de imprudenți. Și dintr'o singură lovitură ar rămâne de râsul plasei lui de mătase putredă. Și mai ales de râsul mușelor. De râsul boltei de viță, de râsul cerului. De râsul marilor drame.

Odată cu toamna Bob nu s'a mai văzut. I-am scris filele acestea în memoria lui, pentru ca să fie mereu uitate în biblioteca lui Bob.

Și în dublul păcat ce mi l-a rezervat **consemnul Maicii Domnului.**

Percheziții „spirituale“.

De ce nu pot trăi oamenii izolați? Pentru binele omenirei? Este o absurditate!

Dar de ce am trăi izolați? Pentru ca să aspirăm la celebritatea zeilor?

Iată o încurcătură pe care nu o putem ierta și pe care o vom imputa cândva „celor în drept“.

Dacă ar bănui vreodată Domnul ce sentiment de duioșie experimentăm în seama Evangheliștilor ne-ar mai trimete un **Iisus** să moară pentru noi.

Dar care va fi poziția unui nou Iisus în mijlocul nostru, astăzi?

Și de ce primul a venit mult prea de vreme? Pentru a ne deruta?

„Tinerețea voastră este necesară abia peste un secol“... ne surâd apele cântându-ne, ne dau cu tifla munții chemându-ne.

Inspăimântătoare perspectivă.

Și calendarele istorice ne inundă continuu tinerețea. Ne îndoaie mereu spinarea subt greutatea cadavrelor lor.

Tinerețea noastră pierdută în dragostea unui cântec și regăsită dincolo de închipuiri.

Pricina lui Gligore Leu.

Un nou fragment de scrisoare, pe care l-am regăsit căutându-i data.

Imi scrie, în aceiași atmosferă dezolantă de înălțare: „Diferența între **Rai** și **Iad** este aparentă“.

Oamenii au căutat s'o exploateze, după ce au născocit-o, desigur, în interese foarte meschine.

E drept că într'unul îți ispășești păcatele și într'altul naivitatea. Dar și asta este același lucru.

In fond **Iadului** îi poți foarte bine spune **Raiule**, și invers. Cine se poate supăra! **Dumnezeu** nu se ocupă cu nici un fel de știință sau organizare laică, iar Diavolului îi convine, pentrucă lui îi este dat să asimileze totul: orice imprudență, oricât ar fi de catastrofală.

Apoi, plictiseala lui îl ajută la cele mai grave treburi“.

Note dedesubt cu creion roșu: „Orice comentariu este inutil“.

CRONICA DRAMATICA

Bucureşti

STUDIO TEATRUL NAŢIONAL: „O FEMEE INDRACITA", PIESA IN TREI ACTE, DE STEVE PASSEUR

Teatrul Studio a avut de curând o premieră foarte interesantă. Este vorba de piesa d-lui Stève Passeur: „O femee îndrăcită". Titlul nu inspiră prea multă încredere. Seamănă mai de grabă cu o comedie privolă, de teatru ocazional. Sau revuistic. Astfel încât te simţi îndemnat să fii destul de sever cu piesa, chiar înainte de a o fi văzut. Iar dacă după vederea ei, părerea ţi-ar fi confirmată, ar fi trist.

Am vrea să ne putem şi noi exprima cu hotărâre asupra acestei ultime chestiuni. Lucru destul de dificil. Despre calitatea piesei, în primul rând, părerile sunt foarte împărţite: o dovadă în plus a dificultăţii.

O femee îndrăcită are multe caractere de comedie prea uşoară. Este un defect. Dar are şi multe însuşiri superioare. Şarjează uneori excesiv. Şi totuşi nu este lipsită de adevăr.

In linii generale e slabă însă.

Conflictul care stă la baza piesei e mai degrabă formal decât spiritual. Şi mai cu seamă, cusurul ei constă în frivolitatea ei nepotrivită pentru scena unui studio al teatrului Naţional.

Având în vedere însă gustul publicului, destul de puţin pretenţios în materie de teatru, piesa poate fi socotită acceptabilă, mai ales când pe prima noastră scenă se reprezintă unele comedii...

Faţă de succesul de critică de care s'a bucurat o anumită comedie, de curând, **O femee îndrăcită** este o creaţie superbă.

Subiectul? O femee care a avut un număr cu cifre mari de amanţi îşi trăieşte cu pasiune ultima iubire. Apoi, în faţa vieţei se supune şi renunţă în favoarea nepoatei sale tinere.

Nu este un subiect prea interesant. Iar scenele de efect nu aduc în desbatere conflicte morale, ci scene „tari". Pasionale.

Iubire mare, mare şi puternică. Tocmai bine ca să placă publicului doritor de senzaţii deosebite.

Lumea aplaudă, râde „se distrează", — deci îi place.

Nici nu insistăm prea mult asupra fondului piesei, care exploatează senzaţii tari, pe gustul publicului.

Insă „O femee îndrăcită" alcătueşte un spectacol minunat prin interpretare. De aceea dificultatea de a o critica.

Rolurile distribuite unor actori inteligenţi, le dau acestora prilejul unor remarcabile interpretări.

Marioara Voiculescu
(de Voinescu)

D-na Marioara Voiculescu, în primul rând, are o creaţie frumoasă. Calităţile d-sale de mare comediană sunt puse în evidenţă cu prisosinţă. Cu o sigură intuiţie a rolului s'a adaptat personalităţii unei femei în pragul bătrâneţii, care încă mai doreşte cu pasiune. Replicele uşoare şi prompte. Jocul desinvolt.

Variaţiile de dispoziţie, dela cinism la bufonerie sau la dramă, sunt subliniate cu măestrie. Fanny Mauber, rolul d-nei Voiculescu, este o femee uşuratecă şi totuşi cu un fond de adânc omenesc, atunci când întâmplări dureroase o înfrâng.

Secondând-o cu tot atâta inteligenţă, d. Calboreanu, în rolul unui bătrân bogătaş care o întreţine pe Fanny, în timp ce ea îl înşeală, isbuteşte să reţină în mod deosebit, atenţia spectatorilor.

Are o mască simpatică şi mimica este expresivă. In special, în actul trei, cel mai slab al piesei, din cauza desnodământului de circumstanţă, are un joc interesant.

La un nivel satisfăcător, d-ra Lilly Gheorghiu şi d. V. Demetru, complectează celelalte roluri importante.

In concluzie, din nou ne lovim de dificultatea de a da un verdict piesei. Vom face o mică transacţie:

Un subiect slab, nedemn de scena studio-ului, însă o interpretare aleasă, care salvează subiectul şi ridică nivelul piesei.

Dacă merită să fie văzută, este numai pentru jocul actorilor.

Şi neapărat, închizând ochii asupra subiectului.

VICTOR POPESCU

TEATRUL MODERN: „PAZEŞTE-MI NEVASTA", comedie bufă de JAMES H. B. WARNER

Două constatări se impun cu autoritate după premiera de Miercuri a teatrului Modern, la fel de întristătoare amândouă: tendinţa spre o scoborâre a gustului pentru teatru la un nivel cât mai scăzut cu putinţă şi înscăunarea definitivă a repertoriului bulevardier străin pe scena bucureşteană.

Nu este locul aci să precizăm asupra cui cad răspunderile şi în ce măsură (de altfel suntem convinşi că publicul nostru e marele vinovat) dar nu ne putem opri de a ne manifesta certitudinea că acelaş succes de cassă (singurul, de altfel, care contează), s'ar putea obţine jucându-se piese româneşti de o mai bună calitate.

In articolul consacrat unei scurte convorbiri cu d-na A. de Herz, am sugerat ideea reluării câtorva din piesele regretatului autor dramatic. Repet: sunt ferm convins că „Păianjenul", „Bunicul" ori „Omul de zăpadă", incomparabil mai valoroase decât orice comedie, bufă sau nu, jucată astăzi, ar atrage publicul.

Bufoneria dela Modern a obţinut un netăgăduit succes. Şi să fim sinceri am râs deseori

G. TIMICA
(de Voinescu)

de clownerille de pe scenă. Cum am fi râs la o comedie americană, când eroii îşi aruncă în faţă diverse creme, de sub care se iţesc hilar un vârf de nas şi doi ochi bulbucaţi.

Căzăturile d-lui Timică, apariţia d-sale pe scenă răvăşit, cu hainele rupte, după un match... de bătaie cu un boxeur de categorie grea, ţâfnele femeeşti ale eroinei principale (Maud) — care sparge pahare... incasabile când o apucă năbădăile — toate astea provoacă aproape tot atâta râs cât stârneşte un foileton din viaţa Marlenei Dietrich *scrisă de* criticul, istoricul literar şi marele umorist Lucian Predescu — Iac'aşa (cel cu trilogia de cinci volume).

„Păzeşte-mi nevasta" e o comedie de situaţii. Eroul principal, Bill, funcţionar şi pasionat pescar (G. Timică) pică într'o gară în momentul când doctorul Bob (N. Gărdescu) care-i salvase viaţa în războiu, încerca să plece la un congres medical, însoţit de juna şi frumoasa lui secretară.

Soţia sa Maud (Silvia Dumitrescu) e geloasă, cu atât mai mult cu cât secretara, pe care soţul său i-o descrisese bătrână, urâtă şi cu picioarele strâmbe apare la un moment dat sub chipul unei tinere, de loc slute, cu picioarele zdravene şi bine tăiate şi foarte familiară cu soţul ei. Geloasă, Maud îi ameninţa ca-i va înşela cu un prieten al ei.

Salvarea o găseşte doctorul în amicul său Bill pe care îl lasă paznic al onoarei lui de familist.

De aci o serie de încurcături pe capul bietului gardian al virtuţii.

Ca să scape de el, Maud îi vâră în geanta pescareasca poşeta ei şi începe să strige că l-a furat-o.

Bill e arestat şi scapă de sub escorta dând câţiva dolari agentului. Ajuns la domiciliul doamnei evacuiază cu forţa pe tânărul amic cu care Maud îşi propusese să se răzbune, după ce acesta provocase arestarea unui avocat, prieten al lui Bill, chemat de el ca să-i dea un sfat. Maud vrea cu orice chip să meargă într'un local de seară şi cum costumul de pescar (cu pantaloni scurţi) nu se potriveşte în asemenea ocazii, Bill îmbracă smochingul prietenului său, mult mai voluminos (prietenul) decât el. (Şi publicul rade). La „local" partenera lui vrea să danseze şi el care nu dansase niciodată calcă mai mult pe picioarele ei decât pe parchet. Maud flirtează cu un boxeur campion la categoria grea, Jack Hood (Călin Botez) şi pe chestia asta tânărul Alrik e knock-outat cu un uppercut de dreapta — specialitatea campionului — iar Bill, fost campion de fugă şi bun sportiv, avantajat de starea de ebrietate a adversarului, reuşeşte să iasă victorios dintr'o bătaie de pe urma căreia se alege cu un ochiu bine înegrit (de grimeur) cu un scaun „tacut guler" şi cu hainele ferfeniţa. Dar purtarea lui bravă îi atrage simpatia soţiei pornite pe răzbunare. Ea renunţă la tânărul Alrik şi la boxeur şi-l desemnează pe el complice la răzbunare. Bill rezistă. Dar Maud îşi chemă soţul la telefon şi-l anunţă că-l va înşela cu amicul lui, la care se află acasă.

Urmează un al patrulea act în care soţul gelos sparge tot ce e casabil în locuinţa prietenului bănuit de trădare, o jună funcţionară dela biroul lui Bill, aspirantă la mâna lui şi cauzatoare a numeroase bucluri, face un match de perne cu Maud iar soţia părăsită se agaţă de gâtul lui Bill cu care urmează să-şi reclădească fericirea.

O serie de încurcături având ca erou central pe Bill. Un rol simpatic, bine interpretat de d. Timică, neîntrecut în asemenea giumbuşlucuri.

Silvia Dumitrescu (Maud), foarte reuşită când o apucau năbădăile, a şarjat adeseori şi a fost pe alocuri puţin vulgară.

Jeana Costa, o secretară pe care am fi dorit-o mai îndelung prezentă pe scenă a justificat întru totul graba lui Bob de a pleca la congres.

N. Gărdescu a jucat ca 'ntr'o revistă de Calea Griviţei.

In rolul Emilyei, Maria Wauvrina a schiţat o bucătăreasă somnoroasă şi parcă alcoolică, iar d. Romeo Lăzărescu a adus pe scenă o adiere de... teatru de vară.

Foarte reuşite decorurile d-lui Ygor.

RADU A. STERESCU

Cluj

„IMPORTANŢA DE A FI SERIOS", comedie de O. WILDE, trad. de L. DUNAREANU. —

Nu vom stărui prea mult asupra comediei plină de farmec a lui Oscar Wilde, care a fost odată prezentată cetitorilor acestei reviste, cu prilejul reprezentării ei, sub titlul **Bunbury**, pe scena Naţionalului din Capitală.

Am vrea să subliniem doar surpriza pe care o provoacă descoperirea unei structuri dramatice atât de simple la un autor ca Wilde, pe care suntem obişnuiţi să-l situăm la antipodul comunului.

De fapt, **Importanţa de a fi serios** e o comedie tipică, cu personagii caricatural prezentate, cu artificii de situaţie, cu substituiri de persoane şi cu toate încurcăturile ce le provoacă asemenea substituiri, într'un mediu stăpânit de candoarea şi lipsa de luciditate cu care operează totdeauna autorii comici. Apoi cu acel desnodământ fericit ce urmează în mod firesc din descurcarea încurcăturilor, din identificarea persoanelor înconjurate de oarecare mister, din regăsirea unor fiinţe scumpe cărora li se pierduse urma, în sfârşit, din împlinirea dorinţelor (de dragoste) la cei tineri, cari s'au trudit mult, până la vărsare de lacrimi, pentru un asemenea rezultat, şi din procurarea, pe seama celor bătrâni, a unor bucurii la cari aceştia nici nu se mai aşteptau.

Nu sunt acestea motivele şi etapele obişnuite ale comediei moderne, dela Molière încoace? Bine înţeles, ale comediei pure, ale comediei tipice, căci genul are şi ramificaţii: comedia de caracter, de moravuri, etc., până la tragi-comedie.

Pe acest fond se brodează însă din belşug, prin virtutea unui dialog impecabil, ironia lui Oscar Wilde, o ironie spumoasă, până la preţiozitate, care vizează deopotrivă pedantismul pueril al bătrânilor şi înclinaţia precoce spre seriozitate a vrâstei tinere. (Amândouă fetele din piesă nu vor să se mărite decât cu tineri pe cari îi cheamă Ernest, fiindcă acest nume exprimă seriozitatea). Ironia aceasta se încheagă însă şi în elemente de satiră socială, exprimată nu atât în mod direct, ci mai ales printr'o nesfârşită serie de paradoxe. Şi toate aceste particularităţi sunt proprii autorului, iar titlul traducerii de la Cluj realizează tocmai tendinţa satirică a piesei.

Ne aflăm deci în faţa unui caz semnificativ, care ne arată supleţea genurilor literare şi, în acelaşi timp, putinţa ca un autor de talent să-şi dovedească originalitatea, şi atunci când lucrează cu elemente tradiţionale.

Din interpretarea de pe scena Naţionalului din Cluj, care în general a fost rece, am vrea să subliniem mai cu seamă linia dreaptă şi atitudinea adecuată ce le-a avut d-na Puica Periteanu, în personagiul caricatural al Mătuşii, apoi ţinuta degajată, spontaneitatea şi ingenuitatea d-lui M. Balaban în rolul Nepotului. Pe al doilea tânăr l-a interpretat d. S. Rădulescu, iar pe cele două fete d-nele V. Luga şi V. Ştirbeţiu. Menţionăm şi pe d. H. Cristea (Pastorul) şi pe d-na M. Borsa (Guvernanta).

Director de scenă d. N. Neamţu-Ottonel.

OLIMPIU BOITOŞ

Iaşi

TEATRUL NAŢIONAL: „CAFENEAUA CEA MICA", COMEDIE IN 3 ACTE DE TRISTAN BERNARD

Destul de des jucat la noi, Tristan Bernard se bucură de simpatii şi de un bun renume printre spectatori şi de o veritabilă şi unanimă apreciere din partea intelectualilor.

Intr'adevăr, umorul său are ceva sănătos şi contagios în acelaş timp, el merge direct şi nemijlocit la ţintă şi niciodată pe alături.

Sută 'n sută parizian, spiritul naşte din poziţiile antitetice ce le iau personagiile, vizibil devenite marionete în mâna abilă a lui Tr. Bernard.

De multe ori sensul unei butade, aluzia spirituală e proape insesizabilă pentru majoritate, dar niţel obişnuit cu genul, prinzi a descifra, a desluşi, ţinta către care aruncă săgeţile sale uneori înveninate, de cele mai multe ori senine.

Cel mai bătrân şi talentat strengar parizian, Tristan Bernard lovind din plin în tot ce actuala societate aruncă la suprafaţă şi în ipocrizia şi falşitatea structurii ei, se ascunde zâmbind larg îndărătul tuturor personagiilor sale şi trimite o magnifică tiflă lumii întregi.

In definitiv poziţia aceasta a lui, e cât se poate de filosofică.

Orchestrat în decorul strălucit (actul II mai puţin decât I şi III), lucrat de talentatul D. Th. Kiriacof, ansamblul dirijat de d. M. Gheorghiu, şi-a îmbrăcat cu suficientă stângăcie cămaşa teatrului lui Tr. Bernard.

Poate trepidaţia continuă şi strânsă dealungul celor 3 acte, imprimată întregului ansamblu de către d. M. Gheorghiu, principal interpret şi director de scenă — după ultima formulă a naţionalului ieşean — a produs oarecare oboseală şi a dat loc la discuţii în ce priveşte interpretarea d-sale.

Subiectul piesei are diverse întortocheri şi ocoluri care, bineînţeles se termină cu bine.

Eroul, un chelner pitoresc şi spiritual, moşteneşte câteva milioane. Potrivit contractului cu stăpânul lui, nu poate părăsi „Cafeneaua cea mică", decât despăgubindu-l pe acesta cu o enormă sumă de bani. Preferă ca el, milionarul, să rămână mai departe chelner. Potrivit caracterului parveniţilor la o bună situaţie materială, îşi ia o amantă, o cocotă de lux şi petrece nopţile prin localuri de primul rang.

Curând după aceia îşi dă seama că iubeşte pe fata patronului (a făcut pianul cu profesor şi a învăţat engleza!). După o lungă declaraţie de dragoste — patronul le dă binecuvântarea.

Prin felul cum e tratat acest subiect excelent, găseşti peste tot imprimată efigia maestrului, cu masca lui satirică şi sarcastică.

S'au relevat dintre actori: d-nele Eliza Petrăchescu (fiica patronului), Elena Foca, Ionaşcu şi Eliza Nicolau şi d-nii N. Şubă (patronul), Ion Lascăr, Const. Stănescu, etc.

MIRCEA I. ZAHARIA

Ultimul amurg

(Urmare din pag. 5-a)

bântat, întărâtat de această pseudo-aventură, ajungând în dreptul ferestrei o deschise larg. Noţiunea de uşe pierise. O prăpastie sau un cer însemnau totuşi o salvare.

— Ce caut eu aici, de ce mai stau? Doctorul mă crede orb, dar eu „văd". Diana crede că nu-s om, dar eu sunt omul pur, imaculat, unicul om.

Un pas. Ce tare e aerul! Unde e luna, unde sunt stelele? Ce interesează. Hai, nu-ţi fie teamă, în camera asta de spital nu va mai rămâne decât umbra ta. Şi celălalt pas fu făcut în gol. Unde sunt porţile? Unde e oraşul? Unde sunt omenii vii? Prăbuşirea fu urmată de ţipăt, ţipătul care îngrozi bolnavii.

Şi Diana auzise ţipătul, apoi altul, altul — întortochiate, rostogolite ca alămuri sparte pe caldarâmuri de piatră. In oglindă se văzu goală, cu sânii atârnând de somn şi oboseală. Simţia respiraţia celuilalt, îi fu scârbă de el. Doctorul, orbul, duhul cel rău, copilul, Alexandru! Toate se'mpleticeau, apăreau în faţa ei ca nişte păpuşi de cauciuc, se'mpleticeau, cădeau, iar se ridicau şi jocul se repeta încontinuu, durut, aspru. Peste toate râsul cocoşatului.

Din culcuş fu în uşă, pe alee şi învălmăşită de întuneric, alerga acoperindu-şi sânii, împleticindu-se de crengi, sgâriată.

Când ajunge acolo, orbul se svârcolea cu picioarele rupte, tâmpla năclăită de sânge, rupându-şi bandajul cu furie, ca pe nişte lanţuri. Presimţise, mirosise parfumul de femee posedată. Cu pleoapele lăcrămând, cu gura strâmbă, cu tot trupul lăbărţat pe caldarâm.

— Văd. Diana! Pe toţi vă văd, sunt fericit Diana!

Tipase, chinuită de remuşcări, învinsă:

Cineva pornise. Ajutată de ceilalţi îl culese de pe jos, pe-o targă. Un deget rămase strivit de bocancul portarului, care se închina. Nu mai recunoştea nimic din el. Unde îi erau obrajii, unde îi era fruntea? Bolborosea doar cu spume'n buze:

— Văd Diana! Pe toţi vă văd. Sunt fericit, Diana.

— ??? (Bolnavii se'nchinau, lăcrămau).

— Uite stelele, uite luna!

Doctorul venise somnoros, văzuse, încruntase privirile, strânsese mai tare luleaua între dinţi. Toţi aşteptau. Diana se făcuse mic mic lângă rânjetul orbului.

— Văd doctore! Ai vrut să fiu orb, dar te-am învins. Unde ţi-i luleau? Ştii ce'nseamnă să vezi?

Doctorul zâmbise.

— Zadarnic! Păcat!

— Dar fă ceva, spune ceva! se'ntoarse către el, Diana.

— E inutil, mă 'nţelegi? Nu vezi c'a'nebunit?

Luă mâna orbului, îi căută pulsul — rece. Alexandru simţea că se sfârşeşte, că se'nchid cu draperii negre toate uşile, că luna au furat-o smeii.

— Bandajul, doctore, e murdar. Să mi-l schimbi. O să se'nspăimânte pământul când l-o vedea.

— Paiaţă, ţi-am spus soră, o paiaţă. Duceţi-l la morgă.

Doctorul plecă fuerând. Bolnavii se întoarseră în camerele lor, culcându-se, acoperindu-se cu cearceafurile până peste cap. Nebunul cocoşat începu să plângă. Sora Diana rămase cu mortul, aplecată peste umerii lui ca peste o stea de pe alt cer.

LAURENŢIU FULGA

Cinematografele

ARO: „RAMOUNTCHO"

Trebue să spun de la început că nu cred să fie pe gustul publicului filmul dela Aro. Mai întotdeauna regisorii greşesc voind să transpună pe ecran romane de succes. Şi de astă dată, regisorul a păcătuit prin dorinţa sa de a reda prea mult în film atmosfera romanelor lui Pierre Loti. E o mare greşeală cred, să porneşti la realizarea unui film care să aibă la bază un roman de Pierre Loti. Subiect, aproape că nu există la acest scriitor, toată silinţa lui fiind să redea cât mai bine atmosfera unei anumite regiuni. O fi amuzant pentru unii să afle din cărţi lucruri ce pot părea ciudate. Dar cred totuşi că e plicticos pentru oricine, ca timp de două ceasuri să nu vadă altceva pe ecran, decât pe nişte indivizi cu băşti şi pantofi albi, jucând pelotă, cântând, dansând (cântece şi dansuri ale regiunei), sau făcând contrabandă de cai. Ar interesa lucrurile astea dacă ar fi prezentate într'un film cultural care să nu ţină mai mult de un sfert de ceas. Dar dela un film de lung metraj, cred că putem pretinde ceva mai mult. Mai ales că viaţa Bascilor ne este destul de cunoscută, tocmai din romanele lui Pierre Loti. Şi s'ar putea ca jocurile de pelotă şi cântecele să nu pară prea plicticoase, dacă scenariul care serveşte de pretext distracţiilor basce ar fi ceva mai puţin copilăros. Dar dragostea dintre doi tineri cam prostuţi dar foarte simpatizaţi în sat a ajuns ceva foarte banal în cinematograf.

Ce credeţi că se mai poate întâmpla într'un astfel de film? Aţi ghicit. Fata are o mamă cu principii foarte severe care se va opune căsătoriei tinerilor. Se va ivi şi un rival în calea tânărului pe care îl cheamă şi Ramountcho. Dragostea lui va fi pusă la grea încercare. Dar... Aţi ghicit. Aşa cum e scenariul, regisorul a isbutit totuşi să mai scoată efecte comice din câteva scene, pe cari scenaristul, cred, le-a vrut tragice.

Scena din mânăstire e o pildă a acestor spuse. Dacă astfel se prezintă situaţia cu scenaristul şi cu regisorul, e firesc să pretindem măcar dela actori un joc superior. Şi nu e cazul decât cu Louis Jouvet şi cu Françoise Rosay, primul jucând perfect rolul unui contrabandist simpatic, cea de a doua, o femee rea, aşa cum cere rolul.

Ne întrebăm de unde l-au mai descoperit Francezii pe Pierre Cambo, un tânăr mai antipatic decât Jean Pierre Aumont. Cred că atâta ajunge. Madeleine Ozeray, extrem de artificială. Intr'un cuvânt, un lapsus al cinematografului Aro, normal după o serie lungă de filme bune.

CRONICI INTARZIATE

Data prea târzie a premierelor celorlalte cinematografe, mă împiedică să scriu cronici despre ele. Voiu profita însă de această ocazie, scriind câteva cuvinte despre 2 filme prezentate săptămâna trecută, americane amândouă, dar deosebite oarecum de obişnuitele filme americane. Este vorba despre „Vis de tinereţe" prezentat la Scala şi „Adio pentru totdeauna" rulat la Aro. Cei ce n'au văzut aceste filme, pot să se ducă să le vadă la „cinematografele anexă", respectiv Regal şi Femina.

Primul, „Vis de tinereţe", mi-a amintit romanele de care se entuziasmează tinerele domnişoare, în care e vorba de oameni foarte buni, cărora soarta le joacă diferite renghiuri, dar pe cari, până la urmă ei ştiu să le înfrângă. Eroinele, cele patru surori coborîte par'că dintr'o carte de Ardel, cântă fiecare la câte un instrument, ştiu să gătească şi-şi iubesc foarte mult tatăl şi pe buna lor mătuşe. Fete atât de „normale" sunt foarte rar prezentate în filmele americane. Iată cum se poate de altfel şi explica succesul repurtat de acest film peste ocean. Americanii, intoxicaţi cu atâtea trăznăi, s'au simţit, poate, mai buni, mai curaţi sufleteşte asistând la acest film. Eu, însă, cel puţin, n'am fost entuziasmat de acest „vis de tinereţe". La fel cum filmele nebune sunt prea artificial construite, şi această banală poveste de dragoste este prea copilăroasă şi prea neadevărată. Dar dacă filmele „nebune" fac impresia unui chewing gumm pe care îl mesteci într'una fără să ajungi la vreun rezultat, seninătatea exagerată a filmului dela Scala aduce cu un şerbet nereuşit şi cleios, care se întinde la nesfârşit şi pe care nici măcar nu poţi să-l mai scoţi dintre dinţi. Intre un chewing gumm şi un şerbet prost, cred că e de preferat primul. Asta, până ce se vor hotărî Americanii să ne prezinte în filme, puţină viaţă adevărată.

Iată, de pildă, filmul „Adio pentru totdeauna", cu tot titlul său prevestitor de lacrămi, este un fragment de viaţă mai mult sau mai puţin adevărată. Dacă acţiunea ar fi fost mai închegată, dacă scenele inutile ar fi lipsit, aşi fi putut spune că mă aflu în faţa unui film superior. Aşa, mă mulţumesc doar să relev jocul perfect, al lui Herbert Marshall, Barbara Stanwick şi Cezar Romero precum şi figura drăgălaşe a unui copil, care joacă, însă, prost.

TRAIAN LALESCU

Literatură, artă, idei...

EMANOIL BUCUȚA

După *„Pietre de vad"*, cartea care ne-a bucurat anul trecut, d. Emanoil Bucuța ne dărue acum în aceeaș editură a „Casei Școalelor", volumul *„Capra Neagră"*, ilustrat de d. Mac Constantinescu. In afară de tipăritura excelentă, — talentul rar al sculpto-

EMANOIL BUCUȚA

rului — pictor Mac Constantinescu s'a aliat cu o aleasă iscusință tipografică, — „Capra Neagră" ne stârnește dela început sentimentul că avem sub ochi una din cele mai valoroase opere de proză ale literaturii contemporane, în care limba românească strălucește și se perfecționează. Ne vom ocupa pe larg, în curând, în cronica noastră, de noua carte a d-lui Emanoil Bucuța.

PROF. AL. ROSETTI

In numărul pe Februarie al „R. F. R." d. prof. Al. Rosetti se ocupă de personalitatea regretatului său predecesor și prieten, Ovid Densușianu. D-sa stabilește valoarea științifică și morală a unui om și a unei opere, deopotrivă de interesante. Simbolismul ca o mișcare înălțătoare a spiritului latin, credința nestrămutată de respectare a demnității umane și de largă înțelegere a dreptății sociale, consecvența în apărarea ideilor, toate acestea sunt elemente care întregesc o caracterizare a lui Ovid Densușianu, un deținător vrednic al autorității spirituale printr'un eroism lipsit de răsunet imediat, dar cu atât mai autentic.

„CARAVANELE ARDEALULUI" de SEPTIMIU POPA

Un mănunchiu de evocări și amintiri înduioșătoare în legătură cu trecutul bicentenar al Blajului și al școalelor blăjene, — iată ce cuprinde cartea intitulată „Caravanele Ardealului", pe care ne-o trimite dela Cluj, părintele publicist Septimiu Popa. Emoția care însuflețește pe condeerul acestor „pagini luminoase" se transmite lesne și cititorului, care se va simți numaidecât atras și captivat de graiul sfătos și de umorul înduioșat cu care părintele Septimiu Popa reînvie figuri și scene din trecutul cultural al Ardealului. Recomandăm lectura acestei cărți, pentru darurile ei de robustă simțire românească și de narațiune firească, plină de pitoresc.

CAMIL PETRESCU

ocupându-se în „R. F. R.", de cartea „Note din Grecia" a d-lui prof. Al. Rosetti stabilește valoa-

CAMIL PETRESCU

rea certă a acestor „însemnări pline de substanță în care frăgezimi ale condeiului luptă să înăbușe năzuința firească a erudiției austere".

VIRGIL GHEORGHIU

Autorul volumelor „Febre", „Marea vânătoare" și „Tărâm nou" publică în Revista Fundațiilor, „15 cântece de faun" — poeme care, prin muzicalitatea versului strâns, de o ritmică strictă, comunică o impresie de perfecțiune clasică.

Spălată 'n ploi singurătatea mea
Mă'mpresură pe cât frunzișul scade
Pe unde izvorăște vântul, cade
In goluri câte-o ghindă și o stea.
Să am la căpătâi odihnă moale.
Aș strânge 'n mâini cu teamă negrăită,
O lână de lumină asfințită
Uitată printre cuiburile goale

CRITICA D-LUI ȘERBAN CIOCULESCU

In articolul d-lui M. Sebastian din „R. F. R.", găsim o caracterizare a metodei și spiritului în care d. Șerban Cioculescu privește fenomenul literar. Arta este pentru d-sa un fenomen de conștiință. Ceeace este autentic este legitim, singurele păcate grave fiind, în artă: simularea, impostura, lipsa de necesitate intimă. Conciziunea, subtilitatea și deseori, ingeniozitatea formulelor pur raționaliste pe care se sprijină sistemul critic al d-lui Șerban Cioculescu sunt în acest studiu, calități cu grijă scoase la iveală și explicate.

Pentru tinerii atrași de cariera criticii literare, oportunitatea articolului e netăgăduită ca și folosul lui.

„Biserica neagră" de Victor Popescu

Săptămâna viitoare se va pune în librării volumul de nuvele al d-lui Victor Popescu „Biserica neagră". Volumul cuprinde șeapte nuvele prinse din realitatea vieții de toate zilele. „Biserica neagră" este a cincia carte din colecția „Universul Literar", inaugurată în ultima lună a anului trecut.

Colecția aceasta care își propune în special tipărirea scriitorilor tineri a avut în public un frumos succes datorită calității operelor editate. Sperăm că și acest ultim volum se va putea alătura succeselor trecute și va consacra numele d-lui Victor Popescu.

Prețul volumului este lei 40, fiind prin aceasta accesibil oricui.

Lămuriri pentru „Premiul cititorilor"

In legătură cu premiul de 5000 (cinci mii) lei, instituit de „Universul Literar" pentru cea mai bună analiză critică a personagiilor:

IKI IANKEL, din romanul FUNDACUL VARLAMULUI, de Ionel Teodoreanu (ed. „Cartea Românească") și

2) MOISE DINERMAN, din romanul DOUA CHEMARI, de Octav Dessila, (ed. „Cartea Românească"), dăm următoarele lămuriri:

Lucrarea va fi o singură compoziție. Ea nu va consta însă neapărat dintr'o paralelă, — asemănări și deosebiri — între cele două personagii. Analiza se va face și prin raportarea tipurilor la mediul lor social.

Dealtminteri scopul premiului este de a cerceta modul cum judecă publicul mare operele cari zugrăvesc tipuri din viața modernă.

Reamintim că manuscrisele se vor preda redacției până la 1 Martie a. c.

George Gregorian

Revista „Pontice", (an. I n-rul 1, Ianuarie) și-a făcut inceputul dăruindu-ne una din cele mai frumoase poezii din literatura românească modernă, iscălită de d. George Gregorian. O reproducem în întregime:

CANTUL GRĂDINARULUI

Bate-a toamnă, bate-a gol un vânt,
Și-o să-mi pun cămeașa de pământ;
O să lepăd pânzele sărace,
Iarbă, cât mi-e trupul să mă 'mbrace.

Iarbă din spre Marte'n Sân-Mării
Lângă floarea candelei târzii,
Velință să-mi stea pe greaua ladă
Din zăpadă până'n spre zăpadă.

Soarele și stelele s'o crească,
Vântul nou de Mai s'o firuiască
Nopțile'n podoaba ei mă ție
Moale așternută și subție.
Pașii câți pe-alături vor trece
Fir cu fir spre șoaptă lor s'o plece,

GEORGE GREGORIAN

Toată să mi-o tremure isvor
Pasul mic cu foșnetul ușor.

Că din zorii mei și până'n seară
Am săpat pământ de primăvară
Și fărîme m'am sădit în glie
Doar pentru verdeața din vecie!

SPRE UN NOU CONCEPT AL METAFIZICEI

Este titlul unui studiu al d-lui Constantin Caloiță, doctorand în filosofie. Autorul încearcă să ajungă critic către un concept al metafiziciî, înțeleasă *nu ca fapt de cunoaștere*, ci ca *explicație* a obiectului, pe care orice act de gândire îl subînțelege. Convingerea aceasta i-o dă faptul că antichitatea marilor probleme filosofice înțelegea ea însăși metafizica drept explicație, ci nu cunoaștere. Altfel, această antichitate n'ar fi afirmat imposibilitatea naturii atât a simțurilor cât și a minții omenești de ajunge să cunoască adevărul.

Lucrarea d-lui Constantin Caloță are meritul de a lua atitudine în probleme atât de grele și de disputate.

LUCIAN DUMITRESCU

După cum îl arată chipul, d. Lucian Dumitrescu este unul din cei mai tineri poeți, un licean adunat corect în culorile uniformei. Câtă bătae de inimă a pus delicatul debutant în compunerea și tipărirea primului său volum de versuri *„Pândar de stele"!!*

Nu știm cum va evolua un talent început la vârsta lecturilor obligatorii din Lamartine, dar astăzi d. Lucian Dumitrescu scrie astfel și nouă ne place:

Cântec fără veac,
Ridicat din muncă,
Dă tristeții leac.

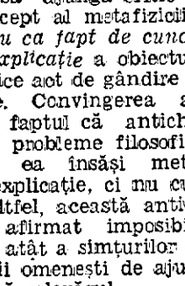

LUCIAN DUMITRESCU

Gându-a scris pitac:
Tainică poruncă.
Vine Lucifer.
Falduri de ispită
Plimbă prin eter.
Dorurile cer
Jertfa ne'mplinită
Până azi. In vis
Cade lutul. Somnul
Se coboară 'n scris
Intr'un manuscris
Adormit-a Domnul.

Universul Literar la Cluj

In urma marelui succes înregistrat de ședătoarea „Universului Literar" la Sibiu, revista va continua să organizeze manifestări artistice ale scriitorilor tineri și în celelalte orașe, — cari sunt centre importante de cultură, — ale provinciilor. Astfel, după Sibiu, a doua ședătoare în Ardeal, a „Universului literar", va fi la Cluj, organizată cu concursul d-lui Victor Papilian, președintele „Soc. Scriitorilor români ardeleni". Ședătoarea va fi în

VICTOR PAPILIAN

VLADIMIR STREINU

ziua de 19 Februarie, orele 10 dim., în sala „Teatrului Național" din localitate. Ea va fi deschisă prin cuvântul de prezentare al d-lui VICTOR PAPILIAN și prin conferința d-lui VLADIMIR STREINU, care va vorbi despre „Literatura și scriitorii tineri". Vor participa d-nii: Victor Popescu, Vlaicu Bârna, Constantin Fântâneru, Eugen Jebeleanu, Traian Lalescu și Radu A. Sterescu. Restul programului va fi completat cu scriitori locali, pe cari îi vom anunța în n-rul viitor.

RECITAL DE DANS ALEXANDER VON SWAINE LA „REGINA MARIA"

După succesul categoric atât de meritat pe care l-a avut săptămâna trecută, când a debutat în fața publicului bucureștean, d. Alexander von Swaine a anunțat pentru mâine dimineață, la teatrul „Regina Maria", al doilea spectacol coreografic.

Aplauzele entusiaste care au răsplătit interpretările atât de viguros personale ale tânărului artist german, pe scena Operei Române, au fost o dovadă că publicul nostru știe să prețuiască așa cum se cuvine, cu o sigură intuiție și cu o generozitate ce-l onorează, manifestațiunile artistice de calitatea și ținuta recitalului de dans ce l-a fost înfățișat. Dovadă cu atât mai îmbucurătoare cu cât anunțarea acestui spectacol nu se făcuse cu obișnuitele fanfare ale unei reclame ditirambice, care nu isbutesc decât să deruteze publicul și al căror efect e mai degrabă păgubitor adevăratei arte, prin discreditul ce aruncă—fără putință unei drepte discerneri — asupra tuturor spectacolelor „extraordinare". Dacă publicul nu mai umple locurile — cum se spune — „până la refuz", — și acesta a fost cazul, din păcate, săptămâna trecută, la Operă, — pricina trebue căutată în lipsa oricărei decențe și cumpătări a vocabularului superlativ folosit la asemenea prilejuri.

Alexander von Swaine e un artist desăvârșit al expresiei exteriorizate în conture precise și în forme plastice de un relief și o splendoare ce nu mai pot fi uitate, odată ce le-ai văzut. Ne gândim mai ales la „Petrușca" de Strawinski, la „Dervișul" de Beethoven și la „Toamna" sau „După amiaza unui faun" de Debussy, — fără să uităm și bucăți de pură virtuozitate, cum au fost „Galop" de Strawinski sau „Cosașul" (după un dans popular german) dar cu o delicioasă notă de umor.

Un cuvânt de laudă se cuvine și d-lui Beyer, care la pian a fost mai mult decât un „acompaniator" anonim: de pildă în „Petrușca".

LAZAR ILIESCU

D. Lazăr Iliescu a publicat de curând o admirabilă plachetă, cu 34 de poeme traduse din Baudelaire. Iată cum redă d-sa piesa de încercare a tuturor traducătorilor, „Albatrosul":

Ca să-și mai treacă vremea, corăbieri, pe mare,
Prind albatroși, mari păsări, tovarăși blânzi și buni,
Ce-i însoțesc pe ape, urmând cu nepăsare,
Corabia, deasupra amarelor genuni.

Dar cum i-au pus pe punte, îndată pot să vadă,
Cum regii înălțimii, stângaci și temători,
Își lasă jalnici, aripi mari, albe, să le cadă,
Ca niște vâsle negre pe lângă trupul lor.

E slab și bleg drumețul ce străbătea Inaltul,
El, altădată mândru, ce caraghios și șters!
Unul îl necăjește cu pipa, și un altul
Se strâmbă la beteagul ce schioapătă în mers.

Poetul e asemeni cu Domnitorul zării:
Nu-l sperie furtuna, arcașii nu-l lovesc;
Dar, surghiunit pe lume, în mijlocul ocării,
Aripile-i imense, în mers, îl stingheresc.

PONTICE

Apariția revistei *„Pontice"* a fost anunțată în paginile noastre prin două articole iscălite cu prestigiu de d-nii Emanoil Bucuța și G. M. Vlădescu. Tipărirea unei publicații de literatură, ca una din întâiele înfăptuiri ale d-lui N. Ottescu, rezident regal al Mării, ni s'a părut un semn de cultură admirabil pentru vremile noui ce le începem. Am așteptat cu nerăbdare *„Pontice"*, și acum, când o avem în mână și o citim, mărturisim, desigur, că e o publicație frumoasă, care face cinste intenției rezidențiale. Ideia latinității Dobrogei, susținută pe temeiul studiilor specialităților istorice și prin expresia poetică a spiritului local, este una din cele mai sănătoase ca punct de vedere național, știute fiind înstreinările grele ale acestei străvechi provincii a țării.

Implinirea programului revistei de a înfățișa latinitatea autentică de pe malul mării, credem însă că nu s'ar putea realiza amplu numai din colaborările locale! In „Pontice" socotim că ar fi bine să colaboreze scriitorii de frunte ai literaturii noastre, și astfel revista să devie una din publicațiile de seamă, alături de „Familia", „Gând românesc", etc... indiferent dacă în paginile ei se întâlnesc numai dobrogeni sau vin și alții, din alte colțuri ale țării. Colaborarea mai largă este firească deoarece ideia latinității este concretă în orice spirit creator iar dragostea pentru Dobrogea de astăzi, cu docurile Constanței, cu Mamaia și Balcicul, se aprinde sincer în sufletul inspirat. Doar am pus chipul lui Eminescu să contemple valurile!

LUCIA DEMETRIUS

Cunoscuta scriitoare *Lucia Demetrius* a tipărit recent, în editura „Miron Neagu" din Sighișoara, un volum de nuvele și schițe umoristice, intitulat sugestiv: „Republica Barbă-Rasă".

Bun cunoscător al mahalalei românești, subtil psiholog și mânuind jocul frazei cu aceeași siguranță cu care știe să dozeze efectele umoristice, d. Paul I. Daniel este în domeniul d-sale unul dintre scriitorii cari au ceva de spus.

LUCIA DEMETRIUS

revistele unde mai înainte le-a publicat autoarea: „Ultimele zile ale Ioanei Lazăr", „O zi plină", „Moment", „Pretexte", „Cătușe", „Febră", „Casa din strada Cetatea Veche", „April", „Generații", „Film", „Episod", „Destinul"...

PAUL I. DANIEL

Tânărul scriitor Paul I. Daniel a dat la iveală zilele acestea — în editura „Cartea Românească" — un volum de nuvele și schițe umoristice, intitulat sugestiv: „Republica Barbă-Rasă".

Bun cunoscător al mahalalei românești, subtil psiholog și mânuind jocul frazei cu aceeași siguranță cu care știe să dozeze efectele umoristice, d. Paul I. Daniel este în domeniul d-sale unul dintre scriitorii cari au ceva de spus.

William Butler Yeats (1865-1939)

Ziarele au publicat la începutul săptămânii știrea morții aceluia care era în deobște socotit cel mai mare poet de limbă engleză din zilele noastre: William Butler Yeats. Antologiile poetice englezești, cele mai voluminoase și mai costisitoare, ca și acelea populare, mult mai accesibile, publicate în cunoscutele edituri „Tauchnitz" (Anthology of modern english poetry) *sau „Albatross"* (The Albatross book of living verse) *citează câteva din poemele celebre cele mai reprezentative pentru lirismul de o fluiditate atât de muzicală al irlandezului Yeats:* The lake isle of Inisfree *(„Insula de pe lacul dela Inisfree")*, The wild swans at Coole *(„Lebedele sălbatice din Coole")*, When you are old *(„Când vei fi bătrână")* etc.

Irlandez de origină, Yeats s'a născut la Sandymount, aproape de Dublin, în 1865, — tatăl lui fiind un modest portretist. A debutat în literatură, la Londra, în

WILLIAM BUTLER YEATS

1892, cu o piesă de teatru în versuri. Zece ani mai târziu apare prima lui culegere de poesie, — poeme filosofice, a căror înțelegere nu e întotdeauna lesnicioasă. A fost unul din cei mai entusiaști animatori ai mișcării de renaștere irlandeză artistico-literară, cunoscută sub numele de „Celtic Revival", al cărei conducător principal ajunge curând. Sub îndemnul aceluiași imobil de a înlesni sufletului național irlandez cele mai variate posibilități de creație și expresie, întemeiază în 1899 renumitul „Irish Literary Theatre", scriind chiar pentru repertoriul acestui teatru câteva piese remarcabil construite, între cari se citează mai ale Deirde *(1907).*

Cele mai cunoscute și admirate culegeri de versuri din lirica lui Yeats apar spre sfârșitul veacului trecut și se intitulează: Vântul din trestii și Apele umbroase.

In 1923 William Butler Yeats primește răsplata premiului Nobel pentru literatură, după ce cu un an mai de vreme era ales senator al Statului Liber Irlandez, demnitate pe care o păstrează până la moarte.

Lirica acestui poet reprezintă o fericită sinteză, rareori realizată în istoria literaturilor, între sufletul colectiv, național, și expresia rafinată a unei arte poetice personale.

Iubitorii de poezie vor găsi în volumul de „Portrete lirice" al d-lui Ion Pilat, un bogat capitol despre „Sufletul irlandez în poezie", menit să le stimuleze interesul pentru cunoașterea în original a unor texte comentate de poetul român, cu o vibrantă înțelegere. Transcriem, din capitolul citat, această remarcabilă versiune a poemului „Lebedele sălbatice din Coole', care întruchipează „motivul timpului fugar", unul din cele două mari motive ale liricei lui Yeats, — celălalt fiind al „iubirii eterne". Ajuns în toamna vieții sale, poetul evocă lebedele sălbatice — cincizeci și nouă la număr, câți erau și anii lui — „coborîte în tainic popas pe apele lacului întomnat, înainte de marele sbor spre alte limanuri":

Copacii au căpătat frumusețea
[lor de toamnă,
Potecile din păduri sunt uscate.
In amurgul de Octombrie apa
Oglindă un cer liniștit;
Pe apă, lucind printre pietre
Stau cincizeci și nouă de lebede

A nouăsprezecea toamnă a venit
[peste mine
De când, întâia oară le-am nu-
[mărat;
Le-am văzut, până să fi isprăvit
[bine,
Toate odată suind
Și îndepărtându-se, rotind în
[mari cercuri spante
Cu aripile lor sgomotoase.

Am privit acele strălucitoare
[ființe,
Și acum mi-e sufletul greu.
Totu-i schimbat de când, ascul-
[tând în amurg,
Intâia oară pe țărmul de-aici,
Lovitura de clopot a aripelor dea-
[supra capului meu.
Am păsit cu pas mai ușor.

Neobosite încă, iubit lângă iubită,
Vâslesc prin frig
Pe râuri prietenoase, sau urcă
[prin aer;
Sufletele nu le-au îmbătrânit;
Patimi și cuceriri, pribegească ele
[ori unde,
Sunt pentru ele și azi.

Dar acum stau când, pe apa
[tăcută,
In taină, în frumusețe;
Printre ce stufuri clădi-vor ele?
Pe țărmul cărui lac sau tău
Incânta-vor ochii altora, când
[odată mă voi trezi
Să aflu că au sburat?

Un poet despre poezie și despre poeți

Paginile intitulate „Familières", pe care dl. Léon Paul Fargue le publică în numărul pe Ianuarie din „La Nouvelle Revue Française" pe lângă elogiul adus unor poeți ca Paul Valéry și Paul Claudel, înseamnă și un admirabil manifest poetic, expresie a unei neîndoielnice și tonice încrederi în destinele poeziei. „Poésie pas morte" iată leit-motivul acestor pagini, în care autorul lor constată că „poesia este în plin paroxism de prezență".

„...Atunci când, cititori fiind — scrie Fargue — ne e dat să ne bucurăm de simbolurile valériene care ne transportă pe culmile cele mai înalte ale putințelor omenești, când asistăm la această uimitoare imperechere, și care-i ceva unic în istoria chiar a intelectului, la această imperechere supla și aproape voluptoasă a celei mai iuți inteligențe, a celei mai sprintene virtuozități a spiritului, din câte cunosc, cu sensațiile, sentimentele și tehnicile, la acest acord de instrumente, cel mai insolit și mai perfect, pe care-l propune opera lui Paul Valéry, am putea să ne întrebăm la ce înmormântare ne îmbie semănătorii de panică Cine-a murit? Care poesie? In tragedia noastră zilnică, în care unii încearcă să ne păgubească de necesitățile noastre morale și de muzicile noastre, Paul Claudel și Paul Valéry sunt mai mult decât două insule de apărare, cum arătam neîndestulător adineaori Sunt două cariatide care ne chiamă la noui nuntiri. Poate că niciodată n'au fost dealungul vieții literare franceze, două piscuri atât de aparente, unul atât de avântat (affuté), altul atât de rotunjit, în lanțurile de poezie care ne leagă de formațiunile începătoare. Și fără îndoială, pentrucă nevoia noastră de poesie e cu deosebire manifestă, și-au și dat amândoi, întâlnire, în cutare moment, pe tărâmul acestui veac al douăzecilea și au purtat împreună poesia la o înălțime la care noi ar trebui să ne simțim mai fericiți...

Uneori, serile, când valurile politice netezesc pământul parizian de sub picioarele noastre și proectează umbre ale disperării pe zidurile noastre, mă gândesc la Claudel, mă gândesc la Valéry și atunci îi rog pe acei cari văd poesia copleșită, șovăitoare, rănită de moarte, să se reunească în jurul meu, ca să ne potolim setea la aceste isvoare de calm și de aur. Fiindcă poesia este totodată un mare calm, un calm care s'aude, care te înfașă și te luptă (accelere) și este și un fel de scânteere permanentă căreia trebui să i te dai".

PAGINI POSTUME de FRANCIS JAMMES

Primul număr din acest an, al excelentei **„La Nouvelle Revue Française"** publică, sub întitularea „Le savetier et la jeune file", o povestire postumă de Francis Jammes, idilă de o suavitate inspirată și de o frăgezime a expresiei edificatoare pentru tinerețea sufletească a poetului, păstrată până în amurgul vârstei și al vieții.

Transcriem, pentru bucuria cititorilor, aceste rânduri luminate de grațioasa apariție a tinerei fete: „Yvette venait d'apparaître, dans la gloire de sa jeunesse, avec tout juste ce qu'il faut de saine villageoiserie pour prouver que vos joues sont tissues de pulpe d'abricot et de rose églantine. Ses yeux avaient le bleu un peu gris des fleurs de chicorée sauvage et, quand elle souriait, ses dents luisaients comme des grêlons. Et, comme elle jouait d'une main avec son large chapeau flexible, laissant son bras gauche pendre le long de ses hautes et sveltes jambes, on distinguait l'éclat de ses cheveux: celui de la paille décortiquée et fraîche quand le soleil de la moisson tape dessus".

TIP. ZIARULUI „UNIVERSUL", BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU, 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P.T. T. Nr. 44908 - 938